

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach

Materiały i Sprawozdania

**Biblioteka
bibliotekarz
– dla nauczyciela
i ucznia**

Kielce 2011

Redakcja

Robert Kardas

Korekta

Ewa Lewicka

Marta Boszczyk

Skład komputerowy i opracowanie graficzne

Robert Kardas

Zdjęcia

Wojciech Ptasiński
oraz autorzy

ISBN 978-83-60666-27-2

Druk: Drukarnia Cyfrowa INGA
Kielce, ul. Niska 5/11

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach

Kielce, ul. Jana Pawła II 5
tel. (41) 344-28-61; tel/fax (41) 344-62-01
www.pbw.kielce.pl
biblioteka@pbw.kielce.pl

Spis treści

Wstęp	5
Urszula Salwa Dyrektor PBW Kielce	
Rola biblioteki w kształtowaniu kompetencji informacyjnych ludzi młodych	7
Prof. dr hab. Marcin Drzewiecki Biblioteka Narodowa	
Czytelnik chory i niepełnosprawny w bibliotece	15
Agnieszka Jasińska PBW Kielce, Filia Busko-Zdrój	
Działalność metodyczna Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach – Filia w Busku-Zdroju	27
Aleksandra Gut PBW Kielce, Filia Busko-Zdrój	
Biblioteka pedagogiczna i promowanie jej działalności	33
Monika Górczyńska PBW Kielce, Filia Ostrowiec Świętokrzyski	
Znaki własnościowe w księgozbiorze historycznym Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach	45
Elżbieta Pietrow-Ślusarczyk PBW Kielce	

Kolekcja staffowska skarżyskiej Biblioteki Pedagogicznej i jej rola w popularyzacji wiedzy o regionie Roman Sowa PBW Kielce, Filia Skarżysko-Kamienna	53
Nauczycielska księżnica Elżbieta Pietrow-Ślusarczyk, Elżbieta Woźniczka PBW Kielce	69
Sprawozdanie z uroczystości jubileuszowych 65-lecia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach Danuta Letkowska PBW Kielce	81
Relacja z V Forum Młodych Bibliotekarzy Edyta Smolińska, Justyna Grosicka, Anna Knajder-Sowa, Magdalena Mularczyk, Dorota Parkita PBW Kielce	89

Urszula Salwa
Dyrektor PBW Kielce

Wstęp

Biblioteki pod wpływem nowoczesnej technologii zmieniają się, zmienia się także zawód, którego przedstawiciele nie godzą się już biernie na szufladkowanie ich. Aktywnie wdzierają się do społecznej świadomości jako pracownicy profesjonalni, zatrudnieni w nowoczesnych placówkach.¹

Oddajemy do Państwa rąk publikację, której wydanie związane jest z obchodzoną w 2010 roku 65. rocznicą powstania i działalności Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach. Biblioteki są nieodłącznym elementem procesu edukacyjnego. Na przestrzeni lat zmieniały się ich funkcje, dostępność książki, zasięg oddziaływania. Kształtował się też zawód bibliotekarza, od pracownika biblioteki zajmującego się gromadzeniem, opracowaniem, udostępnianiem książek, tworzeniem warsztatu bibliotecznego, aż do przewodnika po globalnych zasobach informacyjnych.

Prof. dr hab. Marcin Drzewiecki w artykule pt. *Rola biblioteki w kształtowaniu kompetencji informacyjnych ludzi młodych* podkreśla problem właściwego przygotowania młodego czytelnika jako przyszłego użytkownika informacji. To poważne wyzwanie stojące przed szkołami, bibliotekami szkolnymi, pedagogicznymi.

Kolejne artykuły informują o historii i współczesności bibliotek pedagogicznych województwa świętokrzyskiego. Wskazują na ich rolę w środowisku oświatowym, podejmowanie nowych wyzwań wynikających z potrzeb czytelnicznych. Od ponad pół wieku towarzyszyły one

¹ Zygmunt, M. *Wizerunek bibliotekarki – czy się zmienia?* [W:] *Kształtowanie wizerunku biblioteki*, pod red. M. Czyżewskiej, Białystok, Wydawnictwo WSE, 2007, s. 20.

nauczycielowi w realizacji zadań dydaktycznych, w samokształceniu i doskonaleniu zawodowym.

Bardzo ważną rolę w przekształcaniu bibliotek w sprawnie funkcjonujące centra informacyjne odgrywają lokalne władze.

Współczesny bibliotekarz, oprócz kompetencji i wiedzy z poszczególnych dziedzin nauki (szczególnie z pedagogiki, psychologii a nawet medycyny), musi posiadać umiejętność pracy z różnymi kategoriami użytkowników, także z osobami niepełnosprawnymi, chorymi, ze specyficznymi trudnościami.

Istotną rolę w procesie korzystania z informacji odgrywa promocja, „wyjście na zewnątrz” z ofertą biblioteczną, dostęp do Internetu, organizowanie imprez kulturalnych, lekcji bibliotecznych.

Dzięki wieloletniej, konsekwentnej polityce gromadzenia książek, czasopism i innych dokumentów, biblioteki pedagogiczne posiadają bogate zbiory będące w stanie zaspokoić różnorodne potrzeby czytelnicze i naukowe.

Biblioteka pedagogiczna w Kielcach i jej wojewódzkie filie mogą poszczycić się wartościowym księgozbiorem historycznym i współczesnym.

Na uwagę zasługuje przykładowo, tzw. „kolekcja staffowska” w Filii Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Skarżysku-Kamiennej, obejmująca dokumenty związane z życiem i twórczością Leopolda Staffa.

Niniejsza publikacja zawiera ponadto sprawozdanie z obchodów 65. PBW w Kielcach, historię kieleckiej nauczycielskiej księżnicy, relację z *V Forum Młodych Bibliotekarzy* w Lublinie. Wskazuje wielotorowość pracy nauczycieli-bibliotekarzy, działalność na wielu płaszczyznach życia kulturalnego i oświatowego regionu.

Dziękuję Panu prof. dr. hab. Marcinowi Drzewieckiemu i pracownikom Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach, którzy przyczynili się do powstania prezentowanego wydawnictwa.

Prof. dr hab. Marcin Drzewiecki
Biblioteka Narodowa

Rola biblioteki w kształtowaniu kompetencji informacyjnych ludzi młodych

Tak jak każda działalność polityczna, gospodarcza, kulturalna, etc. wymaga dostępu do informacji, tak też działalność edukacyjna (pedagogiczna, instrukcyjna, szkoleniowa), rozumiana bardzo szeroko, wymaga w pełni zorganizowanego, uporządkowanego, odpowiedniego dla potrzeb użytkowników takiego dostępu. Informacja edukacyjna (zwana często zamiennie pedagogiczną) ma dwóch głównych odbiorców: ucznia (słuchacza, kursanta, seminarzystę, etc.) oraz nauczyciela (instruktora, wykładowcę, etc.)¹.

W tym opracowaniu skupię się głównie na problemach kształtowania kultury informacyjnej wśród ludzi młodych, które niesie ze sobą edukacja szkolna, ale także i pozaszkolna, równoległa.

Zmiany w systemie edukacyjnym, jakie dokonują się w myśl założeń reformy ustroju szkolnego od września 1999 roku², rewolucja technologiczna i informacyjna we współczesnym świecie wymagają właściwego przygotowania ucznia jako przyszłego użytkownika informacji, a szerzej jako aktywnego uczestnika „społeczeństwa informacyjnego” czy „społeczeństwa wiedzy”.

Konieczność ta znalazła potwierdzenie w wytycznych Unii Euro-

¹ Oczywiście są to główne, ale nie jedyne kategorie odbiorców informacji pedagogicznej. Zob. Drzewiecki M., *Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach*, Warszawa, Wydawnictwo Stow. Bibliot. Polskich, 2005.

² Dz. U. z 1999 r. Nr 12 poz. 96, liczne uzupełnienia.

pejskiej, dla potrzeb której opracowano 13 celów strategicznych³ czyli celów modernizacji i unowocześniania pracy dydaktyczno-wychowawczej współczesnej szkoły. Wśród nich poczesne miejsce zajmują „rozwijanie kompetencji i umiejętności potrzebnych dla »społeczeństwa wiedzy«” (cel nr 2) oraz „zapewnienie powszechnego dostępu do technologii informacyjno-komunikacyjnych” (cel nr 3).

Jednocześnie analizując rolę szkoły w „społeczeństwie informacyjnym” Unii Europejskiej zwrócono uwagę na to, że ogromna ilość źródeł informacji nie przekłada się na wzrost efektywności nauczania i wychowania młodych ludzi⁴. Autorka tej tezy próbuje dać diagnozę istniejącego stanu rzeczy. Otóż, według Niej wzrastające pokolenia przyjmują środowisko informacyjne i chłoną jego całkowite „dobrodziejstwo”. Młodzi użytkownicy informacji zadowolają się walorami współczesnych źródeł informacji: dostępnością i natychmiastowością. Jest to pokolenie poszukujące wiedzy praktycznej, zwane często „dziećmi szumu i chaosu informacyjnego”.

Możemy także spotkać inne określenie tego pokolenia (urodzonego po roku 1980) np. „generacja Y”, „net-generacja”, „społeczeństwo elektroniczne”⁵, o którego cechach (według mnie bardziej hipotetycznych niż realnych) jest ostatnio głośno w naukowym życiu świata informacyjno-bibliotecznego. Nie wdając się w analizy psychologiczne tego pokolenia (często niestety sprzeczne), trzeba podkreślić jednak jego cechę wspólną, jaką jest wszechobecna w jego życiu technologia. Ta generacja, wyrosła na świecie elektroniki, jest nieświadoma posiadanych kompetencji technicznych. Są one dla niej naturalne.

Niepokojące zjawisko braku krytycyzmu w odbiorze informacji i nieumiejętność ich selekcji znalazło swoje odbicie w specyficznej diagnozie naszych technokratycznych czasów. Współczesne medialne pokolenia narażone są na Syndrom Braku Odporności na Informację (Anti Information Deficiency Syndrome), specyficzną formę kulturowego AIDS⁶.

³ Denek K., *Określenie zasadnicze dla dydaktyki* [W:] *Współczesne odniesienia edukacyjne dla pedagogiki Kazimierza Sośnickiego*, red. B. Siemieniecki, Toruń, Wydawnictwo A. Marszałek, 2009, s. 34-52.

⁴ Skibińska M., *Wychowanie informacyjne w odniesieniu do teorii Kazimierza Sośnickiego* [W:] *Współczesne odniesienia...*, op. cit., s. 158-171.

⁵ Barnes G., *Guess who's coming to work: Generation Y are you really for them?*, „Public Library Quarterly”, vol. 28 nr 1 (2009), s. 58-63.

⁶ Okraska R.: *Stary wspaniały świat* [on-line] 1997, [dostęp 2 maja 2008]. Dostępny w Internecie: [http://www.zb.eco.pl.\(bzb\)\(27\)idee2.htm](http://www.zb.eco.pl.(bzb)(27)idee2.htm).

Co ma w tym zakresie robić szkoła?

Co ma w tym zakresie robić biblioteka, zwłaszcza szkolna czy publiczna – traktowane łącznie jako placówki także oświatowe? Obowiązuje, od września 2009 r.⁷ w polskim systemie szkolnym nowa podstawa programowa (realizowana sukcesywnie aż do zastąpienia starej podstawy w roku 2014) w sposób dość oszczędny w słowach określa bibliotekę szkolną. Przytoczmy te słowa:

[...] dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru jak i zasobów multimedialnych... Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami-bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystania informacji⁸.

Niezależnie od naszego stosunku do nowej podstawy programowej (zniknęły „ścieżki edukacyjne”, w tym „ścieżka czytelniczo-medialna”), trzeba przyznać, że umocniła ona rolę biblioteki szkolnej (a także przez to i innych) w procesie edukacyjnym, w efekcie którego problemy informacji stały się metodą nauczania wszystkich przedmiotów szkolnych, a nie tylko pracy bibliotekarza.

Nowa podstawa programowa wyraźnie podkreśla, co zresztą jest nowością, że w realizacji tego procesu wskazana jest współpraca wszystkich nauczycieli z nauczycielem prowadzącym bibliotekę, stanowiącą dobrze wyposażone centrum informacji naukowej.

A więc, podkreślę to co było przedmiotem wielokrotnych rozważań, problemy samokształcenia, świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystania informacji to nie jest przedmiot szkolny, to jest metoda pracy szkoły przy realizacji zagadnień szczegółowych⁹.

Szkoła, a w tym i biblioteka, których wyzwaniem jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym ma kształcić wiedzę i umiejętności informacyjne, a także, co jest niestety często niedoceniane, ma wychowywać informacyjnie. Wychowanie informa-

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. z 2009 r. Nr 4 poz. 17. Także Czyżewska B., *Funkcjonowanie bibliotek szkolnych w obliczu nowej podstawy programowej*, „Biblioteka Szkolne Centrum Informacji”, 2010 nr 1 (13), s. 26-29.

⁸ Czyżewska B., op. cit., s. 26-27.

⁹ Biegańska D. M., *Formy i metody przygotowania dzieci do uczestnictwa w społeczeństwie jako użytkowników informacji w szkołach podstawowych powiatu Szczecinek*, Praca magisterska pod kierunkiem M. Drzewieckiego, 2009, rps, przechowywany w Bibliotece IINiSB UW.

cyjne polega na kształtowaniu właściwych postaw i umiejętności dokonywania wyborów w świecie informacji. Ludzie młodzi wykazują duży wpływ (żeby nie powiedzieć podatność) na treści wątpliwej jakości etyczno-moralnej. Problem ten jest często omawiany publicznie, np. w mediach.

Zainteresowanie uczniem jako użytkownikiem informacji odzwierciedlają zapisy dokonane w *Manifeście* bibliotek szkolnych opracowanym przez IFLA-UNESCO w 1998 r.¹⁰ Dokument określając bibliotekę szkolną jako „integralną część procesu dydaktycznego” (s. 1) głosi, że misją biblioteki szkolnej, oprócz udostępniania materiałów dydaktycznych jest „rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i efektywnego korzystania z informacji w różnych postaciach i za pośrednictwem różnych mediów”¹¹.

Ponad 50% użytkowników bibliotek publicznych w Polsce stanowią dzieci i młodzież. Nie bez znaczenia są więc zadania tych placówek w zakresie kształcenia kultury informacyjnej¹². Z tym ostatnim pojęciem ściśle są związane terminy alfabetyzacji informacyjnej (information literacy) i alfabetyzacji informatycznej (komputer literacy)¹³. Są to pojęcia często dość mylone, dlatego pozwolę sobie na ich omówienie.

Alfabetyzacja informacyjna oznacza zespół umiejętności umożliwiających rozpoznanie zapotrzebowania na informację oraz jej lokalizowanie, ocenę i efektywne wykorzystanie. Określa też umiejętność dotarcia do informacji, umiejętność jej oceny i wykorzystania informacji z różnych źródeł. Dlatego osobami sprawnie korzystającymi z informacji są te, które wiedzą jak się uczyć, jak znaleźć potrzebną informację i te, które są przygotowane do ustawicznego samokształcenia. Alfabetyzacja informacyjna, ułatwiająca poruszanie się w obszarze informacji zwana jest również kompetencjami informacyjnymi.

Z kolei alfabetyzacja informatyczna (komputer literacy, technical literacy, digital literacy) oznacza umiejętność technologii informacyjnych czyli informatyki. W tym pojęciu mieści się umiejętność posługiwania komputerem, oprogramowaniem oraz biegłość technologiczna

¹⁰ *Biblioteki szkolne. Wytyczne IFLA-UNESCO*, red. E. B. Zybert, Warszawa, Wydawnictwo Stow. Bibliot. Polskich, 2003.

¹¹ *Ibidem*, s. 1.

¹² *Biblioteki Publiczne w Liczbach. 2009*, Biblioteka Narodowa, Warszawa, 2010, s. 43-44.

¹³ Szerzej na ten temat: Batorowska H., *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*, Warszawa, Wydawnictwo Stow. Bibliot. Polskich, 2009, s. 35-40.

skupiająca się na rozumieniu i wykorzystaniu technologii do rozwiązywania problemów i tworzenia nowych jej zastosowań.

Próbę usystematyzowania kompetencji informacyjnych podejmowano wielokrotnie. Skupię się na najważniejszej, najbardziej powszechnej, będącej podstawą oceny treści podręczników z alfabetyzacji informacyjnej w krajach języka angielskiego. Mam tu na myśli koncepcję Susan Bruce¹⁴, która oparła się na stworzonej przez siebie koncepcji siedmiu filarów i siedmiu aspektów alfabetyzacji informacyjnej.

Siedem filarów alfabetyzacji informacyjnej to:

1. Rozpoznanie potrzeb informacyjnych, czyli umiejętność zidentyfikowania „luki informacyjnej”.
2. Określenie sposobów uzupełniania „luki informacyjnej”.
3. Doskonalenie strategii poszukiwania informacji.
4. Dotarcie do źródła informacji.

Te cztery filary mieszczą się w umiejętnościach bibliotecznych, należących do grupy „jak lokalizować i dotrzeć do informacji?” Trzy następne filary to umiejętności z zakresu technologii informacyjnej, odpowiadające na pytania: „jak rozumieć i wykorzystywać informacje”. Są to:

5. Umiejętność oceny, uwagi i jakości uzyskanych informacji.
6. Umiejętność wykorzystania nowej wiedzy oraz umiejętność jej ewentualnego dalszego przekazania.
7. Wiedza na temat dotarcia do źródeł informacji i wydobycia potrzebnych treści (umiejętność syntezy i tworzenia nowej wiedzy).

Oprócz „filarów” alfabetyzacji informacyjnej Autorka wymienia 7 aspektów kompetencji informacyjnych. W uproszczeniu są to:

1. Znajomość technologii informacyjnych.
2. Znajomość źródeł informacji, wiedza o źródłach.
3. Gromadzenie, przetwarzanie i przechowywanie informacji.
4. Wiedza o zarządzaniu informacją.
5. Umiejętność uczenia się, umiejętność krytycznego myślenia, analizy.

¹⁴ Bruce S. Ch., *The seven faces of Information Literacy*, Adelaide, 1997. Koncepcję Bruce omawia Batorowska H., *Kultura informacyjna...*, op. cit., s. 43 i nast.

6. Umiejętność poszerzania wiedzy, prowadzenie działalności badawczej i rozwojowej.
7. Budowanie mądrości na gruncie wiedzy skonstruowanej z pozyskanych informacji.

Model wypracowany przez Susan Bruce jest podstawą rozważań dla wielu podręczników i innych dokumentów pod kątem występowania w nich treści z zakresu kompetencji informacyjnych, a także jako podstawa analizy poziomu kultury informacyjnej użytkowników.

W edukacji kompetencji informacyjnych wykorzystywane są także inne pomoce; na uwagę zasługują standardy umiejętności informacyjnych opracowane przez Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotekarzy Szkolnych (z 1998 r.), a także przez Amerykańskie Stowarzyszenie Alfabetyzacji Informacyjnej dla Szkolnictwa Wyższego (z 2000 r.), czy podobne stowarzyszenie dla Australii¹⁵.

Koncepcje te różnią się między sobą, głównie w podejściu do poszerzania lub ograniczania obszaru wiedzy i sprawności w zakresie zarządzania informacją i zarządzania wiedzą.

W roku 2009 nakładem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich ukażała się praca Hanny Batorowskiej *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*, którą pozwoliłem sobie wielokrotnie posiłkować się przy niniejszym opracowaniu (praca jest cytowana w przypisach). Praca ta jest pionierską w Polsce tak szeroko traktującą rozprawą naukową n.t. kompetencji (a szerzej kultury) informacyjnych ludzi młodych – uczniów szkół podstawowych i średnich w Polsce.

Korzystając z dokonań Autorki, chciałbym przedstawić teraz główne elementy diagnozy trudności w rozwijaniu kompetencji informacyjnych ludzi w wieku szkolnym.

Diagnoza ta nie tylko uporządkuje nasze myślenie o problemie, ale też jasno określi kondycję naszych bibliotek szkolnych, które Autorka czyni głównie odpowiedzialnymi za rozwój kultury informacyjnej w szkole.

Trudności hamujące rozwój kultury informacyjnej Autorka podzieliła na dwie grupy: obiektywne i subiektywne.

Trudności związane z rozwojem kultury informacyjnej mające charakter obiektywny uzależnione są od polityki oświatowej władz lokalnych (a także oczywiście i władz centralnych), aktów prawnych, struktury organizacyjnej szkoły, kompetencji i zaangażowania dyrek-

¹⁵ Batorowska H., *Kultura informacyjna...*, op. cit., s. 45.

tora placówki, gospodarki finansowej związanej z oświatą, możliwości lokalowych i zarządzania kadrami. Analiza dokumentów finansowych władz lokalnych, odpowiedzialnych za oświatę (według badań H. Batorowskiej) wykazała, że substancja oświatowa jest niewystarczająca na rozpoczęcie procesu przekształcania tradycyjnych bibliotek szkolnych w centra informacyjne. Tylko dyrektor posiada pełnomocnictwo do podejmowania działań w sprawach gospodarki finansowej, więc bibliotekarz z założenia nie ma żadnego wpływu na kształt planu finansowego szkoły.

Podobnie jest z barierą lokalową. Większość szkół nie spełnia w tym względzie wymogów, a więc nie może w pełni wywiązywać się z funkcji lokalnego ośrodka kultury czytelniczej, medialnej czy informacyjnej. Nie bez znaczenia jest także liczba etatów w bibliotece szkolnej, o której decydują władze lokalne. Rzadko się zdarza, aby dyrektor szkoły widział w tym zakresie przyszłe potrzeby związane z edukacją informacyjną środowiska wychowawczego ucznia. H. Batorowska wszystkie te przeszkody „obiektywne” łączy z „niewypracowaniem jasnej wizji placówki odpowiedzialnej za krzewienie kultury informacyjnej. Znajduje to swoje odbicie w braku stosownych zapisów w statutach szkół, w programach ich rozwoju, w planach pracy biblioteki szkolnej”¹⁶.

Konkludując, upowszechnianie kultury informacyjnej przez biblioteki szkolne natrafia na szereg trudności obiektywnych, głównie natury finansowej, które w obiegowej opinii uznawane są za podstawowe i niemożliwe do usunięcia. Nie jest jednak prawdą, że dyrektorzy nic nie mogą zrobić, aby przeciwdziałać tej sytuacji. Wymaga to jednak od nich świadomości potrzeby i celowości zainicjowania zmiany, umiejętności pokierowania zmianą oraz wysokich kompetencji zarządzania szkołą jako firmą oświatową.

Trudnościom obiektywnym można przeciwdziałać, opracowując różnorodne plany działań i uruchamiając mechanizmy zmiany w organizacji. Tak się nie zwalczy trudności subiektywnych, które mają swoje źródło w funkcjonujących wśród nauczycieli, uczniów i ich rodziców obiegowych opiniach i przeświadczeniach niemających wiele wspólnego z faktyczną wiedzą. Są szkodliwe, gdy funkcjonują wśród młodzieży, ale jeszcze więcej przynoszą szkody, gdy utrwalone są poprzez wzory i postawy reprezentowane przez środowisko wychowujące młode pokolenie.

¹⁶ Ibidem, s. 346-347.

Do takich obiegowych stwierdzeń należą:

1. Utożsamianie kultury informacyjnej wyłącznie z umiejętnościami korzystania z nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Taki stereotyp w myśleniu, rodzi zatem przekonanie, że komputer w domu dziecka jest wystarczającym warunkiem do zapewnienia prawidłowego rozwoju jego umiejętności informacyjnych.
2. Łączenie problematyki umiejętności informacyjnych z przedmiotem szkolnym: informatyka lub technologia informacyjna. Obciążenie nauczyciela tego przedmiotu wychowaniem informacyjnym młodzieży. Chodzi tu o brak spojrzenia systemowego, że umiejętności informacyjne muszą towarzyszyć całej dydaktyce szkolnej.
3. Nieznajomość funkcji, zasad działania współczesnego „media center”, często utożsamianie tego pojęcia z pracownią komputerową. Należy rozpowszechniać ideę placówek „media center” z obszaru chociażby bibliotek publicznych, które mają te problemy unormowane m. in. przez Międzynarodową Federację Bibliotek i Stowarzyszeń Bibliotekarskich – IFLA.

Sprawa więc kompetencji informacyjnych wymaga wielokierunkowych działań naprawczych w procesie edukacji. Działania te wiążą się z kreowaniem nowej wizji i programu pracy biblioteki szkolnej, zasadami jej funkcjonowania, nowelizacją zasobów, unowocześnianiem technologii, a przede wszystkim ze zmianami zachodzącymi w otoczeniu szkoły. Otoczenie to powinno zerwać ze stereotypowym myśleniem o bibliotece i postrzegać ją w kategoriach instytucji spełniającej aspiracje środowiska lokalnego i równocześnie odpowiedzialnej za kształtowanie jego świadomości informacyjnej. Niezbędne są zmiany społeczne, kulturowe, a także polityczne i ekonomiczne połączone z koniecznością określenia polityki państwa w stosunku do bibliotek (w tym i szkolnych), a także z prowadzeniem przez samorządy lokalne działań sprzyjających ich rozwojowi.

*Agnieszka Jasińska
PBW Kielce, Filia Busko-Zdrój*

Czytelnik chory i niepełnosprawny w bibliotece

Tekst wystąpienia wygłoszonego na konferencji przedmiotowo-metodycznej dla nauczycieli bibliotekarzy, zorganizowanej przez Pedagogiczną Bibliotekę w Busku-Zdroju przy współpracy z Powiatowym Ośrodkiem Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Busku-Zdroju, w dniu 18 listopada 2010 r.

Biblioteka jako instytucja publiczna służąca społeczeństwu swoimi zbiorami, informacją, działalnością metodyczną, dydaktyczną i kulturalną, ma w kręgach swoich użytkowników specyficzną grupę odbiorców jakimi są ludzie niepełnosprawni. Oczywiście istnieją wyspecjalizowane placówki biblioteczne, które działają tylko i wyłącznie na rzecz tych osób (biblioteki szpitalne, sanatoryjne, przy ośrodkach opieki społecznej i szkołach specjalnych), jednak pogarszająca się kondycja zdrowotna współczesnego społeczeństwa, wzrost liczby wypadków komunikacyjnych, a co za tym idzie również wzrost liczby osób niepełnosprawnych sprawiły, że współczesne społeczeństwo zostało zobligowane do podjęcia działań na rzecz integracji tych osób na każdym szczeblu życia społecznego i zawodowego. Do działań na rzecz tej integracji włączyły się oprócz wspomnianych placówek bibliotecznych także biblioteki publiczne, pedagogiczne i szkolne.

Zagadnienie obsługi czytelnika niepełnosprawnego w bibliotece i pracy z nim jest pojęciem szerokim z pogranicza wiedzy, nie tylko bibliotekoznawstwa, ale także psychologii i medycyny. Aby działania na rzecz środowiska osób niepełnosprawnych były ze strony bibliotek jak najpełniejsze i przynosiły obopólną korzyść, należy zwrócić szcze-

gólną uwagę na podstawowe warunki, których spełnienie w znacznym stopniu ułatwi pracę z tym czytelnikiem. Należy do nich zaliczyć:

1. znajomość kategorii osób niepełnosprawnych i ich problemów,
2. wyposażenie bibliotek w materiały dostosowane do odbioru przez czytelników niepełnosprawnych,
3. opracowanie i wdrażanie najefektywniejszych form pracy z czytelnikiem niepełnosprawnym,
4. właściwą organizację biblioteki.

Definicja i kategorie osób niepełnosprawnych

Niepełnosprawność (ang. disability) to stan będący efektem dysfunkcji natury fizycznej lub psychicznej, ubytku anatomicznego lub dysfiguracji, wynikły z urazów, schorzeń lub zaburzeń rozwojowych i powodujących znaczące ograniczenie możliwości wykonywania przez jednostkę podstawowych czynności życiowych (takich jak samoobsługa, przemieszczanie się, czynności manualne, orientacja w otoczeniu, zdolności komunikowania się z innymi ludźmi oraz czynności związane z uczeniem się, wykonywaniem pracy, życiem rodzinnym czy prowadzeniem gospodarstwa domowego) w warunkach, czasie i formach właściwych przeciętnemu przedstawicielowi danej populacji¹.

Do ludzi niepełnosprawnych zaliczamy: chorych somatycznie, niepełnosprawnych fizycznie, niesłyszących, upośledzonych umysłowo, niewidomych, a także osoby starsze, alkoholików, narkomanów i niedostosowanych społecznie². Te kategorie wyodrębniła Barbara Momot, autorka adnotowanego zestawu bibliograficznego *Problemy osób niepełnosprawnych w literaturze pięknej polskiej i zagranicznej* (Toruń, 1989). Podział ten uzmysławia nam, jak szeroka grupa czytelników wymaga szczególnego podejścia i troski ze strony bibliotekarza oraz jak odpowiedzialne zadania stoją przed nim. Planując pracę z czytelnikiem niepełnosprawnym musimy uświadomić sobie, że jest to praca z osobami, które wymagają od nas przeważnie indywidualnego podejścia.

Jacek Wojciechowski wyróżnił trzy poziomy, na których realizuje się prace z czytelnikiem indywidualnym. Są one zależne od stopnia

¹ Bleszyńska K., *Niepełnosprawność [W:] Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1999, s. 153.

² Ippold L., *Formy pracy z niepełnosprawnym czytelnikiem indywidualnym*, „Bibliotekarz”, 1995 nr 5, s. 21-22.

orientacji, przygotowania i kompetencji użytkowników:

1. Poziom wstępny – zakłada jedynie elementarną, techniczną umiejętność czytania. Pozwala na zdobycie podstawowej umiejętności posługiwania się biblioteką i jej warsztatem informacyjnym. Czytelnik jest w stanie zrozumieć funkcję tekstów nieliterackich i opanować sztukę korzystania z ich aparatu informacyjnego. Rozpoznaje też odrębność tekstów literackich.
2. Poziom zaawansowany – zakłada przeciętną biegłość w posługiwaniu się biblioteką, tekstami drukowanymi. Takiego czytelnika możemy doskonalić i urozmaicać mu formy korzystania z biblioteki, a także wprowadzać go do samodzielnej interpretacji oraz wielofunkcyjnego odbioru tekstów literackich.
3. Poziom samodzielności – to wysoki stopień umiejętności użytkowników.

Praca z czytelnikiem na tym poziomie, to przede wszystkim dostarczanie żądanych materiałów bibliotecznych, możliwość prowadzenia dyskusji i wymiany opinii na temat danych materiałów.

Te poziomy winny być uwzględniane podczas pracy, nie tylko z osobami niepełnosprawnymi.

Specjalne materiały biblioteczne dostosowane do odbioru przez czytelników niepełnosprawnych

Wspomniane grupy użytkowników niepełnosprawnych wymagają od bibliotek posiadania specjalnych materiałów bibliotecznych, bowiem ich schorzenia nie pozwalają na korzystanie z tradycyjnej formy książki. W literaturze anglojęzycznej spotykamy określenia na tą grupę materiałów: „alternative formats” i „special reading materials” (w tłumaczeniu na język polski „alternatywne materiały czytelnicze” i „specjalne materiały czytelnicze”).

Książki brajlowskie, książki mówione oraz pisane dużą czcionką określa się mianem „special reading media”. Warto przyrzeć się tym materiałom, ich znajomość pomoże w zrozumieniu osoby niepełnosprawnej, jej potrzeb i trudności jakie napotyka w komunikowaniu się ze światem zewnętrznym.

Książki łatwe w czytaniu. Charakteryzują się prostym, zrozumiałym językiem, brak jest w nich pojęć trudnych i abstrakcyjnych. Zdania są krótkie, wskazane jest, aby każde z nich znajdowało się w odręb-

nym wierszu. Ilustracje mają pomóc w zrozumieniu treści i powinny znajdować się na tej samej rozkładówce co tekst. Duża czcionka ułatwia odczytanie tekstu, a oprawa jest solidna. Książki te adresowane są do osób upośledzonych umysłowo, a także niesłyszących i niewyrobionych czytelniczko. Korzystają z nich też słabo władający danym językiem, np. emigranci.

Książki pisane językiem tradycyjnym i symbolami języka migowego. To książki, które powstały z myślą o osobach, zwłaszcza dzieciach niesłyszących. Ich cechą jest to, że obok tekstu tradycyjnego umieszczane są nad lub pod wersem znaki języka migowego.

Książki brajlowskie. To książki dla osób niewidomych. Alfabet Lu-isa Braille'a powstał w oparciu o system sześciu wypukłych punktów ułożonych w różnych zestawieniach (sześćdziesiąt trzy znaki tworzą cały alfabet). Książki brajlowskie charakteryzują się dużym formatem ze względu na duży rozmiar liter.

Książki mówione. Książki dla osób niewidzących. Korzystają z nich osoby, które utraciły wzrok w starszym wieku, a także osoby starsze, które już nie mogą samodzielnie czytać lub też mają problem z utrzymaniem książki w dłoni.

Książki dotykowe. Są bardzo pomocne w rozwoju dzieci niewidzących. Cechą charakterystyczną tych książek są termoplastyczne kształty, np. zwierząt i roślin. Ma to pomóc dzieciom w dodatkowym kształtowaniu zmysłu dotyku. Doskonali się te książki poprzez dodanie zapachu wydzielanego w czasie pocierania danego kształtu.

Książki na dyskiecie i CD-ROM-ach. To kolejna propozycja dla osób niewidzących. W przeciwieństwie do książek brajlowskich zajmują mało miejsca. Wymagane jest jednak posiadanie sprzętu do ich odtwarzania.

Tvin-vision books. „Książki podwójnej wizji”, których ogromną zaletą jest to, że umożliwiają wspólne czytanie książki przez niewidomą i widzącą osobę, np. dziecko i rodzica. Obok tekstu tradycyjnego znajdujemy tutaj tekst brajlowski. Znaki brajlowskie są wytłoczone na wkładkach z przezroczystej folii, umieszczonych pomiędzy stronami.

Książki z dużą czcionką. Książki charakteryzują się tym, że wielkość czcionki powinna przekraczać 14 punktów, drukowana jest na matowym papierze, z odpowiednimi odstępami między wierszami. Poszczególne elementy ilustracji, dla łatwiejszego odbioru, powinny być oddzielone odpowiedniej grubości konturem.

Książki obrazkowe. Ich odbiorcami są zarówno dzieci, które jesz-

cze nie nabyły umiejętności czytania, a także dzieci upośledzone umysłowo. Tekst występuje w nich w niewielkiej ilości lub nie ma go wcale.

Książki sfilmowane. To propozycja dla osób, które nie są w stanie opanować umiejętności czytania. Znaleźć tu można adaptacje lektur szkolnych, a także klasykę literacką. Książki sfilmowane mogą też wspomóc zrozumienie czytanego tekstu, np. osobom niesłyszącym.

Symbole Bliss i piktogramy. Są to specjalne znaki wykorzystywane w komunikowaniu się z dziećmi, które nie mówią, np. w wyniku wypadku lub dziecięcego porażenia mózgowego.

Zaprezentowane specjalne materiały czytelnicze są, mimo swojego przeznaczenia dla osób z konkretnym rodzajem niepełnosprawności, wykorzystywane także przez osoby z innymi rodzajami schorzeń. Przykładem tego może być książka łatwa w czytaniu, z której korzystają dzieci niepełnosprawne, osoby z afazją, a także osoby starsze lub niewyrobione czytelniczo. Wyklucza to możliwość stworzenia sztywnego podziału tych materiałów według różnych kryteriów, np. dzieląc je na materiały według użytkowników. Zauważyć także należy, że większość proponowanych książek powstała z myślą o osobach niedowidzących lub niewidzących, a to dlatego, że tekst literacki wymaga w tym przypadku tylko odmiennej postaci, a nie zmiany treści. Pozostałe materiały muszą być przetworzone treściowo i dostosowane do możliwości percepcyjnych użytkowników.

Formy pracy z czytelnikiem niepełnosprawnym

Organizując swoją pracę z czytelnikiem niepełnosprawnym, bibliotekarz winien mieć na uwadze stopień i rodzaj jego niepełnosprawności. Od tego uzależniony jest bowiem wybór formy pracy z tą osobą. Inaczej będzie przebiegała praca z osobą starszą, inaczej z dzieckiem, a inną formę będzie miała praca z osobą upośledzoną umysłowo. Znajomość własnych zasobów bibliotecznych i właściwy wybór formy pracy sprawi, że będzie ona zarazem i przyjemna i pożyteczna, a zamierzone efekty terapeutyczne będą osiągnięte.

Proponowane są następujące formy pracy z czytelnikami niepełnosprawnymi.

Czytelnik chorzy somatycznie. Osoba chora przewlekłe, przygnębiona chorobą, przeciągającymi się pobytami w szpitalach, sanatoriach, zmęczona objawami choroby często ucieka w swój wewnętrz-

ny świat i zamyka się. Nie można takiej osoby zostawiać samej sobie, należy próbować nawiązać z taką osobą rozmowę. Umiejętnie prowadzona często jest pierwszym krokiem do nawiązania kontaktu, wstępem do dalszych rozmów najpierw o książkach, o zainteresowaniach, a potem często o swoich troskach i zmartwieniach. Zdobyta w ten sposób wiedza pozwoli bibliotekarzowi na podsuniecie odpowiedniej lektury, która przez swoje treści powinna oddziaływać terapeutycznie na chorego. Oczywiście należy pamiętać, że wśród tych czytelników można znaleźć osoby na różnym poziomie, zarówno tym wstępnym jak i na poziomie samodzielności. Rozmowę i nasze działania (dobór lektury) musimy automatycznie dostosować do tego poziomu. Bez względu na reprezentowany przez chorego poziom, musimy go poinformować o zasadach obowiązujących w bibliotece (inne zasady obowiązują w bibliotekach szpitalnych i sanatoryjnych). Trzeba także zapoznać czytelnika z prowadzonymi w bibliotece formami pracy zespołowej (elementy muzyczne, plastyczne, literackie) i próbować zachęcić go do wzięcia czynnego w nich udziału. Może to przynieść dodatkowe efekty terapeutyczne poprawiające formę fizyczną i psychiczną czytelnika.

Niepełnosprawni fizycznie. Podobnie jak w grupie osób chorych somatycznie, również tutaj wystąpić mogą osoby reprezentujące wszystkie trzy poziomy. Postępowanie bibliotekarza jest tutaj właściwie takie samo. Zasadniczą jednak różnicą jest fakt, że niepełnosprawność fizyczna jest dla wszystkich widzialna, przez co zadanie bibliotekarza jest ułatwione, gdyż od razu może umiejętnie poprowadzić rozmowę i podsunąć odpowiednią książkę (w przypadku ukrytego kalectwa można taką osobę zranić przez podsuniecie nieodpowiedniej lektury). W przypadku tych osób pojawia się jednak inny problem, mianowicie problem dotarcia do tej osoby. Często czytelnicy z tej grupy niepełnosprawnych są osobami przebywającymi stale w domu, z problemami przemieszczania się, poruszającymi się o kulach lub na wózkach inwalidzkich. Bariery architektoniczne, problemy komunikacyjne, które stale jeszcze istnieją, pogarszają dodatkowo ich sytuację. Rozwiązaniem tego problemu jest wyjście bibliotekarza do czytelnika z pozycjami książkowymi. Jest to coraz częściej forma pracy bibliotekarza z czytelnikiem chorym. Można również dotrzeć do czytelnika niepełnosprawnego poprzez innych użytkowników odwiedzających bibliotekę, którzy podejmą się roli pośrednika między bibliotekarzem a osobą niepełnosprawną.

Niesłyszący. To najbardziej zamknięta grupa osób niepełnosprawnych. Przeprowadzone badania nad czytelnictwem niepełnosprawnych wykazały też, że aktywność czytelnicza tej grupy niepełnosprawnych jest najmniejsza. Zadanie bibliotekarza pracującego z tymi osobami jest więc bardzo ciężkie. Wpływają na to trudności w porozumiewaniu się z tymi osobami. Często te osoby to także osoby nieme. Bibliotekarze pracujących w ośrodkach dla głuchoniemych są zobowiązani znać język migowy, ale już w przypadku, gdy taki czytelnik przyjdzie do „zwykłej” biblioteki, kontakt z otoczeniem jest bardzo trudny. Należy dołożyć wszelkich starań, aby jednak osoba ta była chociaż w najmniejszym stopniu obsłużona, a ostatecznym wyjściem jest nawiązanie kontaktu poprzez pisanie pytań i odpowiedzi na kartce. Wśród czytelników niesłyszących, rzadko kiedy czytelnik osiąga stopień wyższego wykształcenia. Rozmowa i zadania przed nim stawiane powinny być stopniowane. Podobnie, próby włączenia tej osoby w formy zbiorowe pracy biblioteki winny być dostosowane do możliwości percepcyjnych tej osoby. W przypadku, gdy do biblioteki przychodzi większa grupa osób z takim rodzajem niepełnosprawności należałoby pomyśleć o zorganizowaniu tylko dla tej grupy osób oddzielnej imprezy, np. wieczoru poezji przedstawianej w języku migowym.

Osoby upośledzone umysłowo. Jest to duża grupa osób, która dochodzi na zajęcia do ośrodków specjalnych lub też stale w nich przebywa. Z tej grupy, czytelnikami pozostają tylko osoby upośledzone w stopniu lekkim. Pozostałe nie są w stanie opanować umiejętności czytania i pisania. Przystosowanie czytelnicze w tej grupie osób wymaga ścisłej współpracy bibliotekarza z opiekunami tych osób, psychologami i pedagogami. Niestety w praktyce wygląda to źle, bowiem brak tej współpracy sprawia, że rzadko kiedy osoby głębiej upośledzone zostają czytelnikami. Natomiast praca z czytelnikami lekko upośledzonymi przebiega właściwie tak samo jak, z poprzednimi grupami niepełnosprawnych. Osoby te pozostają jednak na poziomie wstępnym. Praca z nimi to praca nad baśnią, bajką lub książką przygodową z kanonu lektur. Osoby upośledzone umysłowo bardzo lubią formy pracy zbiorowej i zespołowej (dostosowane do ich poziomu intelektualnego).

Niewidomi i niedowidzący. To bardzo specyficzna grupa osób. Mogą one reprezentować wszystkie trzy poziomy. Wybór i dostęp do książek dla nich specjalnie przeznaczonych jest jednak bardzo trudny. Biblioteki publiczne nie są przystosowane do ich obsługi, a decy-

duże o tym właśnie brak książek brajlowskich, czarnodrukowych z dużą czcionką, które można znaleźć jedynie w bibliotekach specjalnych, przy placówkach dla niewidomych. O takiej sytuacji decyduje też fakt, że koszty produkcji takich materiałów są bardzo duże. Bibliotek po prostu nie stać na ich zakup. Obsługa czytelnika niewidomego jest wyzwaniem dla bibliotekarza, jednak możemy mu zaproponować korzystanie z audiobooków, które obecnie są dostępne na rynku.

Osoby starsze. Ta grupa czytelników mieści się często we wszystkich wymienionych grupach. Człowiek w podeszłym wieku (często jest to osoba samotna) nie zawsze przychodzi do biblioteki po książkę. Często jest to tylko pretekst, żeby przyjść porozmawiać. Bibliotekarz również w tej sytuacji musi wykazać się dużą cierpliwością, taktem i empatią, wysłuchać opowiadania starszego człowieka o jego problemach. Musi sobie zdawać sprawę, że może być jedynym powiernikiem swojego czytelnika. Znając te problemy, bibliotekarz ma ułatwione zadanie w doborze odpowiedniej lektury.

Alkoholicy, narkomani. W społeczeństwie osoby te odsunięte są na margines społeczny. W rzeczywistości, obok osób o najniższym poziomie kultury i wykształcenia to także osoby bardzo wrażliwe, inteligentne, często elita intelektualna o bardzo wysokiej kulturze osobistej. Nie można ich wykluczyć z grona czytelników. Rozmowa (również na temat alkoholizmu i narkomanii) jest ważnym sposobem nawiązania kontaktu z tymi ludźmi. Pominięcie etapu edukowania czytelnika na temat korzystania z aparatu informacyjnego biblioteki, ułatwi nam osiągnięcie celu, jakim jest dotarcie do chorego z pożądaną książką (odpowiednio dobrana może być narzędziem terapeutycznym w pokonywaniu uzależnienia).

Osoby niedostosowane społecznie. Barbara Momot zaliczyła do grupy czytelników niepełnosprawnych więźniów i pensjonariuszy domów poprawczych. Są to grupy zamknięte. Ich dostęp do książek jest ograniczony, a rolę bibliotekarza często pełnią osoby nieprzygotowane do tego zawodowo. Mimo to, powinny one dążyć do tego, aby poznać zainteresowania więźnia i stopień jego przygotowania do korzystania z biblioteki. Brak katalogów i innej dokumentacji dodatkowo utrudnia działania na rzecz czytelnictwa osób niedostosowanych społecznie, odizolowanych czasowo od społeczeństwa. Ratunkiem jest tutaj organizowanie jak największej ilości form grupowych, wprowadzanie metod twórczej resocjalizacji, organizowanie zajęć teatralnych, plastycznych i muzycznych.

Organizacja biblioteki dla osób niepełnosprawnych

Ideą byłoby posiadanie specjalnych materiałów czytelniczych, znajomość czytelnika niepełnosprawnego i współpraca z nim w doskonale zorganizowanej bibliotece, przystosowanej do jego potrzeb. Mam tutaj na myśli zarówno rozwiązania architektoniczne, jak i wyposażenie biblioteki w odpowiedni sprzęt służący i wspomagający korzystanie ze zbiorów bibliotecznych. Oczywiście takie rozwiązania są stosowane w specjalnych placówkach, ale jest ich niewielka ilość. Warunki, których spełnienie gwarantuje pełną obsługę osób niepełnosprawnych można podzielić na trzy grupy: dostępność fizyczną, dostępność do właściwych materiałów bibliotecznych (tradycyjnych i alternatywnych), dostępność do personelu o właściwych kwalifikacjach zawodowych i odpowiednich predyspozycjach osobowościowych.

Dostępność fizyczna. Są to rozwiązania architektoniczne, biorące pod uwagę potrzeby niepełnosprawnych: właściwa lokalizacja (np. położenie blisko przystanków komunikacji miejskiej), odpowiednia infrastruktura, bezbarierowy dostęp do budynku i pomieszczeń. Budynki biblioteczne winny być wyposażone w odpowiednie podjazdy, windy, czytelne informacje (również w brajlu i w języku migowym) i odpowiednio oznakowanie. Dostępność fizyczna to, oprócz rozwiązań architektonicznych, także dostępność do urządzeń technicznych ułatwiających komunikację z innymi osobami. Są to, m.in.: lupy, maszyny brajlowskie, tekstofony, telefony z wzmacniaczami dla osób z wadami słuchu, komputery z oprogramowaniem powiększającym tekst do kilkudziesięciu razy, syntezatory, urządzenia audiowizualne i elektroniczne do odtwarzania tekstów i ułatwiające dostęp do informacji. Współczesne biblioteki winny być wyposażone w stanowiska typu kabiny do pracy indywidualnej posiadające komputer z ekranem brajlowskim, skaner, program mówiony dla Windows, kabiny do nagrywania książek i czasopism, a także maszyny brajlowskie.

Dostępność do właściwych materiałów bibliotecznych. Jest to dostępność wszystkich grup czytelników do korzystania ze wszystkich tradycyjnych zasobów, znajdujących się w bibliotece i tych, które gromadzone są z myślą o osobach niepełnosprawnych. Szeroki wachlarz rodzajów tych zbiorów, podyktowany jest różnorodnością niepełnosprawności. Zaliczyć do nich należy, m.in.: książki i czasopisma wydawane dużą czcionką, wydawnictwa mówione (na kasetach, nośnikach elektronicznych CD i DVD), książki brajlowskie, książki z symbolami

Blissa i piktogramami, książki ze znakami języka migowego. Są to także, m. in.: filmy wideo, tyflofilmy, zabawki edukacyjne i gry dydaktyczne, programy komputerowe stanowiące pomoc w nauczaniu, rehabilitacji i usprawnianiu psychofizycznym, karty wyrazowe.

Dostępność do personelu o właściwych kwalifikacjach zawodowych i odpowiednich predyspozycjach osobowościowych. Bibliotekarz powinien wykazać się wykształceniem bibliotekarskim lub specjalistycznym, ogólną wiedzą z zakresu literaturoznawstwa, podstawową wiedzą dotyczącą poszczególnych kategorii niepełności, znajomością pracy na komputerze i technik informacyjno-komunikacyjnych. Powinien wykazywać się umiejętnością porozumiewania się alternatywnego, np. z osobami głuchymi za pomocą języka migowego. Znajomość własnych zasobów bibliotecznych i umiejętność ich doboru stosownie do zapotrzebowań informacyjno-bibliotecznych oraz możliwości użytkownika, łatwość nawiązywania kontaktów z użytkownikami indywidualnymi to jedna z podstaw profesjonalnej pracy z czytelnikiem niepełnosprawnym. Umiejętność nawiązywania kontaktu z użytkownikiem zinstytucjonalizowanym oraz z mediami jest pomocna w wykreowaniu właściwego obrazu placówki specjalistycznej i popularyzowaniu jej działalności w społeczeństwie, w którym funkcjonuje. Ponadto bibliotekarz powinien wykazywać się inwencją twórczą, akceptacją choroby, niesprawności czy starości wraz z ich następstwami, umiejętnością słuchania i empatią.

Literatura:

1. Bilaska G., *Specjalne kategorie użytkowników bibliotek publicznych*, „Poradnik Bibliotekarza”, 1998 nr 1, s. 10-13.
2. Czajkowski F., *Ku bibliotekom bez barier dla osób z niepełnosprawnością, cz 1*, „Poradnik Bibliotekarza”, 2003 nr 6, s. 3-6.
3. Czajkowski F., *Ku bibliotekom bez barier dla osób z niepełnosprawnością, cz 2*, „Poradnik Bibliotekarza”, 2003 nr 11, s. 3-5.
4. Czajkowski F., *Ku bibliotekom bez barier dla osób z niepełnosprawnością, cz 3*, „Poradnik Bibliotekarza”, 2004 nr 11, s. 8-11.
5. *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. nauk. D. Lalak i T. Pilch, Warszawa, 1999.
6. Fedorowicz M., *Specjalne materiały czytelnicze-próba zdefiniowania oraz charakterystyki*, „Bibliotekarz”, 1997 nr 1, s. 16-19.
7. Ippold L., *Formy pracy z niepełnosprawnym czytelnikiem indywidualnym*, „Bibliotekarz”, 1995 nr 5, s.21-25.

*Aleksandra Gut
PBW Kielce, Filia Busko-Zdrój*

Działalność metodyczna Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach – Filia w Busku-Zdroju

Biblioteka pedagogiczna, jako placówka wspierająca nauczycieli w procesie ich kształcenia i doskonalenia, bardzo często przyjmuje na siebie rolę doradcy metodycznego, zwłaszcza, jeśli w jej rejonie działania nie ma osoby zatrudnionej na tym stanowisku. Kiedy w roku 2002 powstał Powiatowy Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Busku-Zdroju, okazało się, że nie ma osoby, która zechciałaby pełnić funkcje doradcy przedmiotowo-metodycznego zajmującego się problematyką bibliotek szkolnych. Przyczyny tego zjawiska należałoby szukać przede wszystkim w ilości osób zatrudnionych na pełnych etatach w bibliotekach szkolnych i posiadających odpowiednie kwalifikacje do pełnienia takiej funkcji. Na prośbę dyrektora PODiDN-li placówka nasza podjęła się zadania skonsolidowania grupy nauczycieli bibliotekarzy poprzez organizowanie spotkań i konferencji. Pierwsza z nich odbyła się 3 marca 2003 r. i składała się z dwóch części: wykładu dr Jolanty Chwastyk-Kowalczyk, starszego adiunkta Akademii Świętokrzyskiej, na temat współczesnych kierunków w kształceniu akademickim nauczycieli bibliotekarzy, zaś w części drugiej – warsztatowej – zapoznaliśmy obecnych z procedurą awansu zawodowego. Po spotkaniu została przeprowadzona ewaluacja i okazało się, że zorganizowanie konferencji było przystawowym strzałem w dziesiątkę. W porównaniu do pozostałych nauczycieli, grupa bibliotekarzy czu-

ła się zaniedbana pod względem szkoleń i doradztwa zawodowego. Dlatego też następne spotkanie w dniu 26 listopada miało charakter czysto roboczy i dotyczyło wykorzystania Internetu do opracowywania książek. Jako prowadzącym zależało nam na zapoznaniu zebranych z katalogiem rozproszonym bibliotek polskich KARO oraz bazami Biblioteki Narodowej celem wyszukiwania opisów książek. Są to bazy szczególnie przydatne dla bibliotekarzy w pozyskiwaniu gotowej klasyfikacji UKD oraz transliteracji nazwisk obcego pochodzenia.

Kontynuacją tej tematyki były dwa kolejne spotkania zorganizowane w maju 2004 roku, jedno dla nauczycieli bibliotekarzy pracujących w szkołach ponadpodstawowych i drugie dla nauczycieli szkół podstawowych i gimnazjów. Tematyką pierwszego było opracowanie formalne zbiorów w bibliotece z podziałem na wydawnictwa zwarte, ciągłe oraz elektroniczne. Staraliśmy się skupić na konstrukcji opisu bibliograficznego według II i III stopnia szczegółowości, ze zwróceniem uwagi na zmiany w zakresie hasła autorskiego oraz zasady sporządzania odsyłaczy. I tym razem końcowa ocena spotkania potwierdziła jego przydatność.

Spotkanie drugie poświęcone było rodzajom kartotek zagadnieniowych i zasadom ich tworzenia. Zajęcia te spotkały się z bardzo dużym zainteresowaniem ze strony uczestników, gdyż mogli oni na przykładzie kartotek naszej biblioteki przekonać się, jak przydatnym źródłem informacji mogą być one nie tylko dla ucznia, ale też dla nauczyciela każdego przedmiotu. Dodatkowym plusem kartotek, na co staraliśmy się zwrócić szczególną uwagę, jest fakt, że nawet przy małym księgozborze biblioteki można stworzyć bogate źródło informacji, sporządzając opisy fragmentów książek, czy też tworząc kartotekę wycinków prasowych lub materiałów zaczerpniętych z Internetu, oczywiście z podaniem ich źródła. Prace nad kartoteką mogą być wykorzystane podczas zajęć pozaszkolnych we współpracy z innymi nauczycielami.

Podobnie kolejna konferencja z 21 października udowodniła, że nauczyciel bibliotekarz powinien być otwarty na kooperacje, np. z polonistą, aby przygotować młodzież do wymagań nowej matury z języka polskiego. Uczestnikami tego spotkania byli, oprócz bibliotekarzy, nauczyciele języka polskiego, zaś głównym celem – wypracowanie wspólnego modelu dla szkół buskich w zakresie bibliografii załącznikowej do prezentacji maturalnej. Ponieważ MEN pozostawiło nauczycielom dużą swobodę w tym zakresie, niestety z pominięciem obo-

wiązujących norm, chcieliśmy doprowadzić do sporządzenia przykładowego zestawienia, które następnie zostało zaakceptowane i dzięki temu dalsza praca z maturzystami, jako czytelnikami naszej placówki nie stwarzała żadnych problemów.

Biblioteka, to miejsce do którego przychodzą różni czytelnicy, również ci, którzy wymagają szczególnego podejścia ze względu na ich specyficzne potrzeby, czy też odmienne zachowanie. Podczas konferencji w dniu 25 października staraliśmy się pokazać jak pracować z czytelnikiem trudnym z wykorzystaniem biblioterapii. Celem tych zajęć było umiejętne rozpoznanie czytelnika przez bibliotekarza oraz dopasowanie sugerowanej literatury do jego potrzeb i możliwości percepcyjnych. Temat ten okazał się tak istotny dla uczestników, że kolejna konferencja z 7 kwietnia 2005 r. była jego kontynuacją. Uzupełnieniem zaś było spotkanie w dniu 14 kwietnia z Moniką Stelmasiuk, specjalistką w zakresie biblioterapii, pracującą od lat z młodzieżą trudną w Ośrodku Specjalnym w Skarżysku Kamiennej i wykorzystującą w pracy scenariusze biblioterapeutyczne oraz specjalne pomoce dydaktyczne, które zaprezentowała uczestnikom warsztatów. Był to kolejny dowód na to, że biblioteka szkolna to nie tylko miejsce wypożyczania książek, ale także miejsce, w którym można kształtować osobowość młodego czytelnika poprzez dobór odpowiedniej literatury. Jest to niewątpliwie najważniejsza funkcja, jaką może spełniać nauczyciel-bibliotekarz i jest to kolejny dowód na to, że osoba pracująca w bibliotece szkolnej jest także nauczycielem i wychowawcą. Wielokrotnie podczas konferencji wykorzystywane były nowoczesne środki przekazu, jak prezentacje multimedialne, rzutnik, czy też komputery. Bo przecież nie możemy zapominać, że biblioteka, to także Szkolne Centrum Informacji Multimedialnej.

I taki też był temat kolejnej konferencji, kończącej rok 2005: *Biblioteka jako centrum informacji*. Niestety przy okazji takich tematów, wychodzi na jaw, jak ogromnie różnią się biblioteki prezentowane w czasopiśmie fachowych od tych w małych miasteczkach i wsiach, gdzie wciąż brakuje komputerów, nie mówiąc o bezpłatnym dostępie do Internetu. Rok kolejny 2006 postanowiliśmy poświęcić tematyce zawodu nauczyciela-bibliotekarza i dlatego dwie zrealizowane konferencje dotyczyły kolejno: *Doskonalenia pracy nauczyciela-bibliotekarza z wykorzystaniem propozycji oferowanych przez Internetowe ośrodki doskonalenia*, oraz *Warsztatu informacyjnego nauczyciela-bibliotekarza*. Jest rzeczą godną podkreślenia, że mimo codziennych trudno-

ści związanych z wykonywaniem tego zawodu w bibliotece szkolnej, związanych głównie z brakiem funduszy na nowości wydawnicze, brakiem bieżącej prenumeraty oraz z niewystarczającą ilością godzin pracy (przeważają placówki o niepełnych etatach), osoby uczestniczące w naszych konferencjach są pełne ciekawych inicjatyw, otwarte na nowości i chętne do poszerzania swojej wiedzy. Niestety, łączenie pracy bibliotekarza szkolnego z nauczaniem, jako formą uzupełniania etatu, powoduje, że osoby te nie mogą uczestniczyć w bardziej złożonych formach doskonalenia, jakimi są sympozja, seminaria czy też konferencje ogólnopolskie, dlatego też bardzo chętnie wysłuchały sprawozdania z *I Ogólnopolskiej Konferencji Nauczycieli Bibliotekarzy*, która odbyła się w Warszawie i w której, jako przedstawicielka naszej placówki, wzięła udział Jadwiga Dembowicz. Wrażenia, jakimi podzieliła się podczas spotkania w Busku w dniu 7 listopada były bardzo zróżnicowane, od tych napawających optymizmem, do obaw wynikających ze zbyt akademickiego podejścia niektórych prelegentów do spraw związanych z bibliotekarstwem współczesnym. Przy ogromnym szacunku do nowoczesnych technologii informacyjnych, nie należy zapominać, że małe biblioteki szkolne też mają prawo do osiągnięcia sukcesów, nawet, jeśli nie spełniają wymogów bycia Szkolnymi Centrami Informacji Multimedialnej. O pozycji biblioteki w szkole decydują niewątpliwie różne czynniki, często jest to pierwsze parę minut, podczas których potencjalny, przyszły czytelnik buduje własną opinię o placówce. W bibliotekach szkolnych bardzo często pierwszy kontakt z tą placówką ma miejsce podczas doraźnych zastępstw, które z jednej strony są bardzo niepopularne przez bibliotekarzy, lecz z drugiej mogą stanowić okazję do pokazania biblioteki.

Pomysł na doraźne zastępstwa zaprezentowałyśmy podczas kolejnego spotkania z nauczycielami bibliotekarzami w siedzibie biblioteki w dniu 27 listopada 2008 r. Dodatkowym tematem tej konferencji było zagadnienie e-learningu oraz prezentacja bibliotek cyfrowych. Niewątpliwie metoda nauczania na odległość, która zaczyna być popularna w szkołach wyższych, gdzie promotorzy konsultują prace magisterskie wykorzystując e-maile czy też inne narzędzia komunikacji elektronicznej, jest jeszcze nieznaną w szkołach podstawowych czy też ponadpodstawowych, ale jest to okazja dla bibliotek do wykazania się postępowością w działaniu. I tak, np. szkolenie biblioteczne może być zorganizowane w formie prezentacji multimedialnej, z którą uczeń może zapoznać się w domu. Pomysł ten zyskał aprobatę wśród osób

obecnych na konferencji, podobnie jak wykorzystywanie baz bibliotek cyfrowych do wyszukiwania dodatkowych materiałów, szczególnie tych związanych z regionem za pośrednictwem *Świętokrzyskiej Biblioteki Cyfrowej*.

Kolejny rok był rokiem, w którym skoncentrowaliśmy się na zagadnieniach związanych z prawem bibliotecznym i zmianach w nim dokonanych. Było to odzwierciedleniem szeregu artykułów poruszających problematykę łączenia bibliotek szkolnych z publicznymi i bibliotek pedagogicznych z ośrodkami doradztwa. Proces ten zapoczątkowany w województwie dolnośląskim został dzięki protestom środowiska nauczycielskiego powstrzymany, ale niestety biblioteki, które już zostały przekształcone nie mają szans na powrót do sytuacji pierwotnej. W rejonie działania naszej biblioteki, mamy też do czynienia z sytuacją, gdzie biblioteka szkolna pełni funkcje biblioteki publicznej, co niesie za sobą zmianę statusu osoby tam pracującej z nauczyciela-bibliotekarza, zatrudnionego na podstawie *Karty Nauczyciela* na bibliotekarza zatrudnionego na podstawie *Kodeksu Pracy*. Kolejnym tematem przedstawionym podczas konferencji był „lęk przed biblioteką”, zjawisko szeroko opisywane w prasie zagranicznej, w naszym kraju na razie bagatelizowane, ale obawa przed ośmieszeniem się, jeśli chodzi o korzystanie z biblioteki, szczególnie tej akademickiej jest tak duża, że wielu młodych ludzi powstrzymuje na dobre przed skorzystaniem z takiej placówki.

W minionym 2010 r. mieliśmy przyjemność gościć podczas dorocznej konferencji regionalistkę, Teresę Romańską-Faściszewską, która podzieliła się z nami uwagami dotyczącymi zarówno prac nad wydaną niedawno książką poświęconą Oleśnicy, jak i nad tą przygotowywaną obecnie i dotyczącą łągru nr 270 – Borowicze. Tematyka drugiej części spotkania została przedstawiona w osobnym artykule¹ i dotyczy czytelnika niepełnosprawnego w bibliotece.

Miejmy nadzieję, że nasze doroczne spotkania będą kontynuowane w tej samej miłej atmosferze i z bardzo pozytywnym nastawieniem do nich obu stron.

¹ Artykuł zamieszczono w niniejszej publikacji.

Monika Górczyńska
PBW Kielce, Filia Ostrowiec Świętokrzyski

Biblioteka pedagogiczna i promowanie jej działalności

Ustawa o systemie oświaty z 1991 r. uczyniła z księżnic pedagogicznych część składową polskiego systemu oświaty, a ostatnie 15 lat ich funkcjonowania wykazało, że były one, i nadal są, nie tylko niezbędnym elementem, ale i potężną siłą wspierającą rozwój edukacji.

Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz. U. 1997 Nr 85 poz. 539) w artykule 4 określa zadania bibliotek.

Do zadań podstawowych należy:

1. Gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych.
2. Obsługa użytkowników, przede wszystkim udostępnianie zbiorów oraz prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych, innych bibliotek, muzeów i ośrodków informacji naukowej, a także współdziałanie z archiwami w tym zakresie.

Do zadań bibliotek może ponadto należeć prowadzenie działalności bibliograficznej, dokumentacyjnej, naukowo-badawczej, wydawniczej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej.

Rozdział 7 *Ustawy o bibliotekach* dotyczy bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Artykuł 22 punkt 2 tego rozdziału mówi, że:

Biblioteki pedagogiczne prowadzą działalność służącą potrzebom oświaty i wychowania, w tym kształcenia i doskonalenia kadry pedagogicznej.

Zaś punkt 3, że „zasady organizowania i działalności bibliotek szkolnych i pedagogicznych określają odrębne przepisy”.

Te przepisy to *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 kwietnia 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych*. W paragrafie 1 ustęp 2 punkt 3 zapisano, że do zadań biblioteki należy „inspirowanie i promowanie edukacji czytelniczej i medialnej” oraz (w punkcie 5) „wspieranie nauczycieli w realizacji zajęć dydaktycznych i wewnątrzszkolnego doskonalenia”.

Znalazło to odbicie w statutach bibliotek pedagogicznych, np. w *Statucie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach*. W paragrafie 2 punkt 6 „biblioteka inspirowuje i promuje edukację czytelniczą i medialną” i w punkcie 10:

Biblioteka organizuje i prowadzi działalność edukacyjną i kulturalną, w szczególności lekcje biblioteczne, otwarte zajęcia edukacyjne i spotkania autorskie.

Współczesne otoczenie biblioteki jest zmienne i złożone. Celem biblioteki nie jest już tylko obsługa użytkownika. Dynamika zmian otoczenia powoduje konieczność stosowania przez biblioteki „zabiegów” marketingowych.

Marketing jako sposób nowoczesnego myślenia i działania służy doskonaleniu usług bibliotecznych poprzez nieustanne dostosowywanie ich do potrzeb użytkowników. Użytkownicy są przecież najważniejszym punktem wszystkich działań.

W dzisiejszej rzeczywistości wymagania użytkowników rosną bardzo szybko, jest duża konkurencja innych sposobów komunikowania się i przekazywania informacji w jeszcze szybciej zmieniającym się otoczeniu. Podejmując te wyzwania oraz zabiegając o korzystny wizerunek biblioteki w środowisku, mamy dużą szansę powodzenia, gdyż strategia marketingowa w bibliotekarstwie to koncepcja biblioteki aktywnej. I tu nie bez znaczenia pozostają predyspozycje i kwalifikacje nauczycieli-bibliotekarzy. Idea marketingu zakłada bowiem kreatywną, aktywną rolę bibliotekarza. Ważną kwestią są również możliwości finansowe placówki.

Należy pozyskać i zadbać o grupy odbiorców ukazując im potencjał, którym dysponuje biblioteka pedagogiczna. Można w tym celu wykorzystać jeden z elementów marketingu – promocję. Jest ona sprawdzona i z powodzeniem wykorzystywana zarówno przez instytucje, które czerpią ze swojej działalności wymierne materialne korzyści jak i przez instytucje niedochodowe, które w swoim zamierzeniu mają służyć „lu-

dzium w procesie zaspokajania ważnych społecznie potrzeb”¹.

Uogólniając, można powiedzieć, że:

Promocja to przekazywanie informacji o firmie, produkcie, idei [...] w celu skłonienia innych osób do ich zaakceptowania².

Zatem „instytucja, aby pozyskać nabywców, musi przekazać im informacje o swojej ofercie”³.

Na grunt bibliotekarstwa pojęcie promocji zostało przeniesione przez Jana Sójkę, który przedstawia ją w odniesieniu do bibliotek jako:

[...] zespół działań i środków za pomocą których biblioteka przekazuje otoczeniu informacje charakteryzujące ją lub jej zbiory i usługi, kształtuje potrzeby użytkowników oraz pobudza i ukierunkowuje popyt⁴.

Promocja biblioteczna polega wg Jacka Wojciechowskiego na:

[...] powiadomieniu rzeczywistych i potencjalnych klientów o repertuarze i lokalizacji oferowanych usług. [...] na przekonaniu ich do pożytków z tych usług wynikających oraz na takim zorganizowaniu podaży i dystrybucji, żeby korzystanie z usług było możliwe i łatwe⁵.

Promocja pełni rolę informacyjną w systemie komunikowania się biblioteki z otoczeniem i służy pozyskiwaniu akceptacji środowiska dla funkcji pełnionych przez bibliotekę. Jednocześnie przyczynia się do wyeliminowania dystansu między ofertą biblioteczną a użytkownikiem. Jej zadaniem jest zaś wykreowanie pozytywnego wyobrażenia o bibliotece. Taki bowiem wizerunek jest dziś „podstawowym warunkiem jej istnienia”⁶.

Przy określeniu działań promocyjnych można wyodrębnić nurty:

- Realizacja celów statutowych – maksymalne zaspokojenie potrzeb użytkowników, tj. osób korzystających z usług i oferty bibliotecznej.

¹ Grabarski L., *Marketing : punkt zwrotny nowoczesnej firmy*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1996, s. 585.

² Wiśniewski A., *Marketing*, Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1995, s. 151.

³ Knecht Z., *Marketing w zarządzaniu instytucją kultury*, Warszawa, Wiedza Powszechna, 1991, s. 119.

⁴ Sójka J., *Promocja w strategii marketingowej biblioteki*, Poznań, Wydawnictwo AE, 1994, s. 62.

⁵ Wojciechowski J., *Marketing w bibliotece*, Warszawa, Wydawnictwo Stow. Bibliot. Poskich, 1993, s. 100.

⁶ Cybulski R., *Wizerunek biblioteki w strategii marketingowej*, „Bibliotekarz”, 1997 nr 7/8, s. 8.

- Uświadomienie potencjalnym czytelnikom usług oferowanych przez bibliotekę.

Usługi takie mogą mieć różne formy:

- Podjęcie działań związanych z komputeryzacją biblioteki, które to całkowicie modernizują wszystkie czynności biblioteczne, a zwłaszcza usługi skierowane do użytkowników (np. utworzenie stanowisk z dostępem do Internetu).

- Rozbudowanie działalności, np. wypożyczanie kaset, płyt, wydawnictw multimedialnych, usług kserograficznych.

Skierowanie działań promocyjnych do rzeczywistych i potencjalnych użytkowników, a szczególnie do ludzi młodych, powinno wpłynąć na kreowanie popytu na takie usługi biblioteczne, o których nawet nie wiedzieli, że są one osiągalne w instytucji o określonym wizerunku.

- Poszerzenie oferty bibliotecznej to umożliwienie czytelnikom wyboru konkretnej usługi w ramach już istniejącej oferty. Ta forma innowacji ma miejsce, gdy tworzy się, np. odrębne działy w kartotece zagadnieniowej (na podstawie analizy udzielanych informacji i pytań ze strony czytelników).

Reakcje na potrzeby wpływają na postrzeganie jej jako instytucji nowoczesnej, świadomej potrzeb użytkowników. Ważne jest uświadomienie społeczności lokalnej, że mają do czynienia z instytucją, nastawioną na zaspokajanie konkretnych potrzeb czy pragnień tejże społeczności oraz posiadającą w tej dziedzinie określone kompetencje.

Warunkiem skutecznej promocji jest też nawiązanie i utrzymywanie dobrych relacji z użytkownikami biblioteki oraz kształtowanie pozytywnego wizerunku biblioteki w środowisku, a służy temu:

1. Kompetentna i życzliwa obsługa czytelników.
2. Współpraca i współdziałanie z nauczycielami przy organizowaniu imprez i lekcji.
3. Organizowanie spotkań metodycznych, dzielenie się wiedzą i doświadczeniem z innymi bibliotekarzami na spotkaniach samokształceniowych.
4. Pozyskiwanie sponsorów do wspierania inicjatyw bibliotecznych, informowanie ich o celach przedsięwzięć.
5. Współpraca z różnymi instytucjami na terenie miasta, regionu lub kraju.

6. Dbanie o estetyczny wygląd i wyposażenie biblioteki.

Obecnie priorytetem wśród działań promocyjnych jest kształcenie użytkowników informacji, która odgrywa coraz większą rolę w świecie współczesnym.

Biblioteki, jako instytucje mające wielkie możliwości w zakresie zbierania, przetwarzania i przekazywania użytkownikom różnego rodzaju danych, stały się jednym z podstawowych ogniw w skutecznym realizowaniu zadań mających na celu budowę społeczeństwa informacyjnego⁷.

Biblioteki, w których pracują nauczyciele stały się naturalnym sojusznikiem w bardzo trudnej drodze do ukształtowania społeczeństwa wiedzy. Doposażone w ramach projektu MEN *Internetowe Centra Informacji Multimedialnej w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych* w stanowiska komputerowe ze stałym dostępem do Internetu pomagają przełamywać niechęć i bariery w korzystaniu z technologii komunikacyjno-informacyjnych. Największą skuteczność rokuje tu indywidualna praca nauczyciela-bibliotekarza z czytelnikiem, uwzględniająca jego aktualne potrzeby.

Na terenie powiatu ostrowieckiego, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach Filia w Ostrowcu Świętokrzyskim, jest jedyną biblioteką gromadzącą w takim zakresie specjalistyczną literaturę naukową i popularnonaukową z pedagogiki, psychologii, socjologii (w tym czasopisma fachowe). Tym samym stanowi ważne źródło informacji pedagogicznej.

W promowaniu działalności usługowej Biblioteki staramy się szczególnie uwzględnić potrzeby lokalnego środowiska oświatowego.

Oferta skupiona jest na działaniach z zakresu pracy:

1. Informacyjno-bibliograficznej, w tym uwzględniamy:

- Poradnictwo przy korzystaniu z katalogów i kartotek.

W związku z komputeryzacją zbiorów biblioteki i możliwością korzystania z katalogu on-line, każdy czytelnik na bieżąco otrzymuje ulotkę z adresem internetowym biblioteki i ścieżką dostępu do katalogu. Obecnie tworzona jest także w formie elektronicznej kartoteka zagadnieniowa. Do stycznia 2010 r. zgromadzony materiał biblio-

⁷ Kowalewska J., *Dostosowywanie działalności informacyjnej biblioteki akademickiej do potrzeb społeczeństwa informacyjnego na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego* [W:] *Biblioteka, książka, informacja i Internet 2010*, pod red. Z. Osińskiego, Lublin, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS w Lublinie, 2010, s. 251.

graficzny zawarty jest jednak w kartotekach tradycyjnych. Kilka lat temu powstał *Informator o schemacie kartoteki zagadnieniowej* oraz *Indeks haseł kartoteki zagadnieniowej*. Zarówno *Informator* jak i *Indeks* znacznie usprawniły dotarcie do pożądanego hasła.

- Poradnictwo bibliograficzne.

W bibliotece pedagogicznej najczęściej jest zapotrzebowanie na zagadnienie-temat, np. kształcenie ustawiczne, sieroctwo społeczne. Maturzyści poszukują wiadomości dotyczących różnych motywów, np. motywu kobiety w literaturze.

- Prowadzenie kartoteki regionalnej.
- Sporządzanie zestawień bibliograficznych dla potrzeb indywidualnych.

- Sporządzanie wykazów nowości wydawniczych przekazywanych do placówek oświatowych na terenie miasta i gminy.

Informator o nowościach i wznowieniach, opracowywany niemal od początku działalności biblioteki, prezentuje nabyte przez bibliotekę nowe pozycje ujęte w działy : pedagogika, psychologia, socjologia, literatura inna. Od 2005 r. zgodnie z oczekiwaniami czytelników obok każdej pozycji umieszczane są sygnatury książek, co oszczędza czas czytelnika w dotarciu do pożądanej pozycji.

- Popularyzowanie wśród czytelników opracowanego Informatora dla czytelników.

Informator dla czytelników został opracowany w 2001 r. i był pierwszym w placówce tego typu źródłem informacji o bibliotece i jej zbiorach. Uaktualniany, w związku z zachodzącymi zmianami prawno-organizacyjnymi, pozwala czytelnikom na zorientowanie się w organizacji placówki, jej strukturze, rozmieszczeniu zbiorów, a przede wszystkim w rodzaju świadczonych usług.

- Prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych.

Użytkownikom bezskutecznie poszukującym materiałów w bibliotekach miasta czy powiatu proponujemy korzystanie z usług wypożyczalni międzybibliotecznej i sprowadzenie potrzebnych książek lub kserokopii z innej biblioteki krajowej. Z tej formy wypożyczania korzystają nauczyciele, studenci i uczniowie. Komputeryzacja oraz dostęp do Internetu i poczty elektronicznej wprowadziły zmiany w pracy bibliotek i przyspieszyły proces realizacji zamówień międzybibliotecznych. Wiele bibliotek krajowych udostępniło swe katalogi w sieci, inne

umożliwiają zamawianie książek za pośrednictwem poczty e-mail. Pozwoliło to wyeliminować pośrednictwo tradycyjnej poczty i skrócić czas oczekiwania na zamówione materiały. Z punktu widzenia użytkownika ma to duże znaczenie.

- Wymiana informacji o gromadzonych czasopiśmiech z innymi bibliotekami (Miejska Biblioteka Publiczna w Ostrowcu Świętokrzyskim, PBW w Kielcach).

2. Pedagogicznej, obejmującej:

- Prowadzenie lekcji.

Uczniowie gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych poznają bibliotekę wyżej zorganizowaną niż szkolna w czasie lekcji organizowanych w bibliotece pedagogicznej. Zamierzeniem bibliotekarzy jest, aby lekcje kształtowały kulturę czytelniczą uczniów, służyły pomocą w tworzeniu świadomości informacyjnej, przygotowywały do samodzielnego poszukiwania potrzebnych wiadomości, literatury. Każdego czytelnika trzeba bowiem wyposażać w metody i narzędzia samoedukacji, istotne w czasach kształcenia ustawicznego.

W ostatnich latach zdecydowana większość lekcji przeprowadzona została z uczniami przygotowującymi się do matury ustnej z języka polskiego. Prezentacja wybranego przez ucznia tematu wymaga znajomości literatury przedmiotu i podmiotu oraz zasad sporządzania opisów bibliograficznych na potrzeby bibliografii załącznikowej. Na zajęciach młodzież nabywa potrzebne umiejętności, nauczyciel-bibliotekarz staje się tu przewodnikiem po warsztacie informacyjnym biblioteki. Wielu spośród tej grupy uczniów zostało nowymi – wykwalifikowanymi użytkownikami Biblioteki.

- Organizowanie spotkań dla nauczycieli.

Spotkania dla nauczycieli mają różny charakter w zależności od celu, w jakim się odbywają. Na ich potrzeby przygotowywane są zestawy bibliograficzne, najczęściej sporządzane w oparciu o zbiory własne filii w Ostrowcu Świętokrzyskim, a na życzenie zainteresowanych – na podstawie *Przewodnika Bibliograficznego* oraz *Bibliografii Zawartości Czasopism*. Jest to okazja do przedstawienia nauczycielom aktualnej oferty bibliotecznej.

Ponadto, korzystając z zaproszeń, aktywnie uczestniczymy w spotkaniach zespołów samokształceniowych i rad szkoleniowych w szkołach powiatu ostrowieckiego. Przy tej okazji informujemy o aktualnie świadczonych przez bibliotekę usługach.

3. Oświatowej polegającej na:

- Organizowaniu wystaw w bibliotece i poza nią.
- Organizowaniu spotkań, imprez i happeningów.

Tradycją stały się już coroczne spotkania z młodzieżą w ramach *Dnia Wagarowicza*, które odbywają się pod hasłem *Wagary z książką*. W zależności od sytuacji, mają one charakter zorganizowany lub formę happeningu. Biorą w nich udział uczniowie z ostrowieckich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Dla młodzieży jest to okazja, by poznać placówkę: zobaczyć, gdzie się znajduje, dowiedzieć się, jak można korzystać z jej zbiorów, przyrzeć się jej „od zaplecza”. Spotkaniom towarzyszą konkursy z nagrodami, w których uczestnicy chętnie biorą udział. Jest to także okazja do przedstawienia prezentacji multimedialnej biblioteki, uzupełnionej komentarzem osoby prowadzącej. Młodzież wprowadza do biblioteki dużo ożywienia, radości i śmiechu.

Z powodzeniem organizowane są także spotkania z okazji *Tygodnia Kultury Języka*. Uczestnikami spotkań, w zależności od zaplanowanych działań, są nauczyciele szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych oraz uczniowie tych szkół. Uczestnicy mogą w ramach takich spotkań wysłuchać wykładu zaproszonego gościa, obejrzeć specjalnie przygotowaną wystawę tematyczną oraz prezentację multimedialną o bibliotece. Dla młodzieży zorganizowany jest konkurs z nagrodami. Jest to okazja, by zaprosić nauczycieli i uczniów do korzystania z oferty biblioteki pedagogicznej.

Zainteresowaniem cieszą się także, organizowane każdego roku z okazji kolejnych rocznic śmierci Papieża Polaka, spotkania pod hasłem *Wspomnienie o Janie Pawle II*. Ich uczestnikami jest młodzież szkół średnich. Na spotkania te składa się projekcja filmu dokumentalnego, konkurs związany z postacią papieża, oraz prezentacja multimedialna poświęcona Janowi Pawłowi II. Całości dopełnia wystawa pięknych wydawnictw albumowych i nie tylko, pochodzących ze zbiorów bibliotecznych i prywatnych.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach Filia w Ostrowcu Świętokrzyskim włącza się aktywnie w akcję Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – *Tydzień Bibliotek*, której celem jest popularyzacja książki i czytelnictwa, organizując „dzień otwarty”. Korzystają z niego uczniowie szkół ponadgimnazjalnych, którzy przychodzą do biblioteki w grupach zorganizowanych. Jest to także okazja, by zaprezentować

Bibliotekę, pokazać potencjalnym czytelnikom możliwości, jakimi aktualnie dysponuje ta instytucja.

W ramach spotkań uczniowie, poza prezentacją placówki, oglądają film edukacyjny wybrany na tę okoliczność. Przedsięwzięciu towarzyszy ekspozycja wybranych materiałów multimedialnych oraz ciekawa wystawa tematyczna.

- Udziale w pracach jury na konkursach szkolnych, międzyszkolnych.

Przedstawiona oferta usług na rzecz użytkowników realizowana przez bibliotekę w toku codziennej pracy, stanowi jednocześnie zespół działań promujących placówkę w środowisku lokalnym.

Ważne jest, aby każdy kształcący się i doskonalący swoją wiedzę mieszkaniec miasta i powiatu wiedział:

- gdzie mieści się biblioteka,
- jakim księgozbiorem dysponuje,
- jaki posiada warsztat informacyjno-bibliograficzny,
- jakie oferuje usługi.

Instrumentami wykorzystywanymi do promocji biblioteki mogą być: reklama, promocja osobista, oferta promocyjna, public relations⁸.

Reklama biblioteczna to:

[...] forma płatnego [...], bezosobowego oddziaływania na motywy, postawy i sposób postępowania środowiska wobec biblioteki⁹.

Stanowi ona zbiór narzędzi i środków, które informują i przypominają o ofercie bibliotecznej oraz zachęcają do korzystania z niej. Celem takiej reklamy jest prezentacja wielozakresowości zbiorów, różnorodności nośników, szerokiego zakresu usług oraz nakłanianie do korzystania z tej oferty. Reklamowane są zatem nowe usługi, imprezy organizowane przez bibliotekę, nowe materiały itp. Reklamę rozpoznaje się za pomocą nośników elektronicznych lub tradycyjnych. Spośród materiałów elektronicznych wykorzystywana jest strona in-

⁸ Szulirz-Ficek A., *Promocja w działalności biblioteki pedagogicznej* [W:] *Zarządzanie marketingiem w organizacjach niedochodowych*, red. nauk. A. Chodyński, M. Huczek, I. Socha; Uniwersytet Śląski w Katowicach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu. Instytut Zarządzania Organizacjami, Sosnowiec, Wydawnictwo WSZiM, 2002, s. 16.

⁹ Sójka J., *Środki masowego przekazu nośnikami promocji bibliotecznej*, „Bibliotekarz”, 1993 nr 6, s. 15.

ternetowa i poczta elektroniczna. Materiały drukowane to głównie plakaty, informatory, informacje w prasie lokalnej.

O wszystkich ważniejszych wydarzeniach, jakie mają miejsce w filii można przeczytać na stronie internetowej biblioteki oraz w prasie lokalnej. Poczte elektroniczną wykorzystujemy do powiadamiania placówek oświatowych i lokalnych mediów o mających się odbyć spotkaniach, itp. Plakaty z informacjami o lokalizacji i godzinach pracy filii oraz *Informator dla czytelników*, *Informator o nowościach i wznowieniach* jest systematycznie dostarczany do wszystkich placówek oświatowych na terenie miasta, a informatory ponadto do szkół znajdujących się w powiecie ostrowieckim.

Biblioteczna informacja reklamowa, oprócz zachęty do skorzystania z oferty i informacji o zbiorach i usługach, powinna zawierać wiadomości o lokalizacji, godzinach otwarcia i warunkach korzystania z biblioteki. Jednak zdecydowanie preferowane są kontakty osobiste z użytkownikami. Promocja osobista to najstarszy i najważniejszy środek promocji. Zaletą tej formy jest możliwość szerokiej prezentacji placówki, a także okazja do nawiązania bezpośredniego kontaktu z aktualnym i potencjalnym czytelnikiem.

Oferta promocyjna stanowi:

[...] zbiór zachęt (często o charakterze materialnym) wzmacniających w krótkich okresach czasu ofertę biblioteczną składaną użytkownikowi biblioteki¹⁰.

W rzeczywistości bibliotecznej najbardziej znaną jest metoda obniżania lub nie pobierania od czytelników kar za niedotrzymanie terminu zwrotu materiałów bibliotecznych. Inną formą świadczenia oferty promocyjnej w bibliotece są nagrody w organizowanych przez placówkę konkursach. Podejmując się takich wyzwań z powodzeniem pozyskiwani są sponsorzy, dzięki którym otrzymywane są przede wszystkim nagrody książkowe.

Public relations to:

[...] zbiór narzędzi i środków kształtujących stosunki publiczne i zjednujący opinię publiczną dla działań biblioteki; umożliwiający jej systematyczne komunikowanie się z otoczeniem¹¹.

Zadaniem public relations jest utrzymywanie jak najlepszego obrazu instytucji wśród rzeczywistych i potencjalnych użytkowników, spo-

¹⁰ Sójka J., *Środki masowego przekazu nośnikami promocji bibliotecznej*, „Bibliotekarz”, 1993 nr 6, s.14.

¹¹ Ibidem, s. 14.

teczności lokalnej, władz. Istotne jest uświadomienie użytkownikom, sponsorom i decydentom, że biblioteka jest potrzebna, ważna i niezastąpiona.

Współczesne biblioteki pedagogiczne, chcące świadomie funkcjonować w społeczeństwie wiedzy, muszą zmieniać swój wizerunek, zadania, formy i narzędzia pracy. Winny zacieśnić współpracę w celu umożliwienia dostępu do zbiorów i informacji. Biblioteki, chcące aktywnie i autentycznie wspierać zadania edukacyjne w regionach, muszą zintensyfikować swoje dotychczasowe działania, poszukiwać nowych, atrakcyjnych form pracy i być gotowe walczyć z przeciwnościami.

Literatura:

1. Banacka M.: *Potrzeby społeczności lokalnych a biblioteka*. [W:] *Biblioteka w otoczeniu społecznym*, pod red. E. B. Zyburt, Warszawa, 2000. – S. 39-51.
2. Cybulski, R.: *Wizerunek biblioteki w strategii marketingowej*, „Bibliotekarz”, 1997 [nr] 7/8, s. 8-10.
3. Garbarski, L.: *Marketing. Punkt zwrotny nowoczesnej firmy*, Warszawa, 1996.
4. Jakubczyk, K. : *Współpraca biblioteki ze środowiskiem lokalnym*, „Poradnik Bibliotekarza”, 2010 nr 10, s. 30-32.
5. Knecht, Z.: *Marketing w zarządzaniu instytucją kultury*, Warszawa, 1991.
6. Kowalewska, J.: *Dostosowywanie działalności informacyjnej biblioteki akademickiej do potrzeb społeczeństwa informacyjnego na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*. [W:] *Biblioteka, książka, informacja i Internet 2010*, pod red. Z. Osińskiego, Lublin, 2010. – S. 251-264.
7. Materska, K.: *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*, Warszawa, 2007.
8. Parysz, J.: *Biblioteka pedagogiczna. Reforma – usługi – promocja*, „Nowe w Szkole”, 2002 nr 12, s. 7-9.
9. Parysz, J.: *Biblioteka pedagogiczna w lokalnym środowisku oświatowym*. „Poradnik Bibliotekarza”, 2007 nr 4, s. 3-5.
10. Rydz, M.: *W stronę marketingu, cz. 1*, „Bibliotekarz”, 2000 [nr] 1, s. 6-11.
11. Rydz, M.: *W stronę marketingu, cz. 2*, „Bibliotekarz”, 2000 [nr] 2, s. 18-22.
12. Sójka, J.: *Promocja w strategii marketingowej biblioteki*, Poznań, 1994.
13. Sójka, J.: *Środki masowego przekazu nośnikami promocji bibliotecznej*, „Bibliotekarz”, 1993 [nr] 6, s. 9-15.
14. Wiśniewski, A.: *Marketing*, Warszawa, 1995.
15. Wojciechowski, J.: *Praca z użytkownikiem w bibliotece*, Warszawa, 2000.
16. *Zarządzanie marketingiem w organizacjach niedochodowych*, red. nauk. A. Chodyński, M. Huczek, I. Socha ; Uniwersytet Śląski w Katowicach. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki, Wyższa Szkoła Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu. Instytut Zarządzania Organizacjami, Sosnowiec, 2002.
17. *Zarządzanie marketingiem w organizacjach usługowych*, red. nauk. K. Stala, A. Widawska-Stanisiz ; [zespół aut. Edward Chrzan et al.] ; Politechnika Częstochowska, Częstochowa, 2008.

Elżbieta Pietrow-Ślusarczyk
PBW w Kielcach

Znaki własnościowe w księgozbiorze historycznym Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach

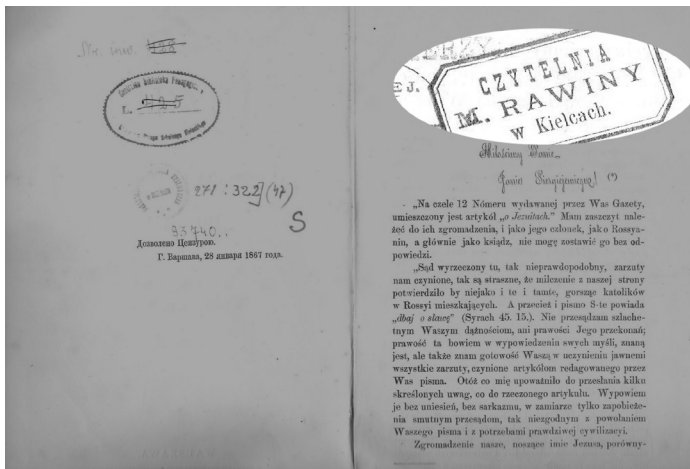
Znak własnościowy książki, literniczy lub graficzny, wskazywał właściciela książki, określał jej przynależność do danego zbioru bibliotecznego. Genezę znaku własnościowego wywodzi się z chęci zabezpieczenia książki przed zagubieniem, kradzieżą, itp. U jego źródeł leżał też niewątpliwie pewien element dumy, płynącej z faktu posiadania książki szczególnie rzadkiej i cennej¹.

Sposoby oznaczania książek ulegały w ciągu wieków różnym przeobrażeniom: począwszy od glinianej tabliczki, poprzez odręczne zapiski, pieczęcie herbowe, ekslibrisy aż do pieczęci bibliotecznych.

W księgozbiorze historycznym, oznaczanym literą „S”, wyodrębnionym w Czytelnicy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach, znaleźć można znaki proveniencyjne: bibliotek, instytucji, towarzystw, szkół, związków zawodowych, czytelni, bibliotek prywatnych; ekslibrisy i znaki graficzne.

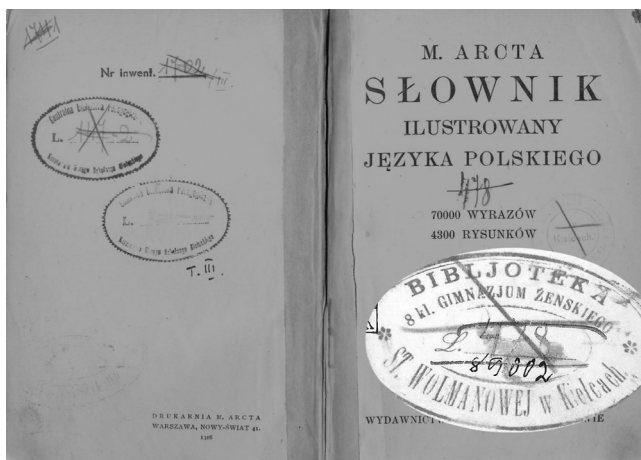
Najliczniejszy zbiór, obejmujący kilkaset tytułów, stanowią pozycje z pieczęciami biblioteki Polskiej Macierzy Szkolnej, Czytelni M[arii] Rawiny i bibliotek kieleckich gimnazjów żydowskich.

¹ *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. nac. A. Brikenmajer i in., Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971, s. 2627.

Książki te zostały przewiezione po wojnie z Domu Kultury Robotniczej w Kielcach do gmachu Kuratorium, w związku z organizowaną Centralną Biblioteką Pedagogiczną².

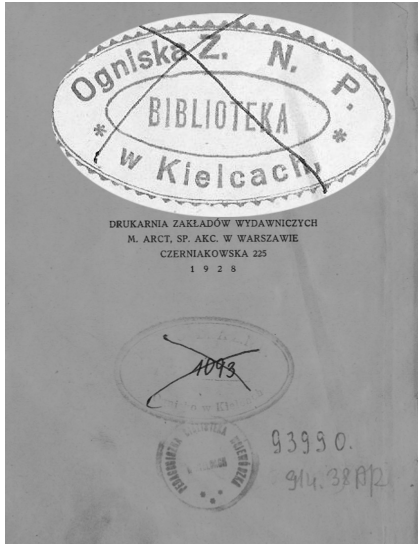
Biblioteka Polskiej Macierzy Szkolnej utworzona została w Kielcach w listopadzie 1906 r. przez znaną działaczkę oświatową Marię Ra-

² Brzószkówna M., *Biblioteka Pedagogiczna Kuratorium O.S. Kieleckiego*, „Bibliotekarz”, 1946 nr 6, s. 150.

winę. Biblioteka ta miała w swoich zasobach około 2500 tomów książek³

Prywatne gimnazjum żeńskie Stefanii i Władysława Zimnowodów istniało w Kielcach w latach 1929-1939. Było początkowo, od września 1910 r. 4-klasową szkołą, a od 1920 r. – pełnym 8-klasowym gimnazjum S. Wolmanowej⁴. Ponad 50 pozycji z tego, ocalałego z

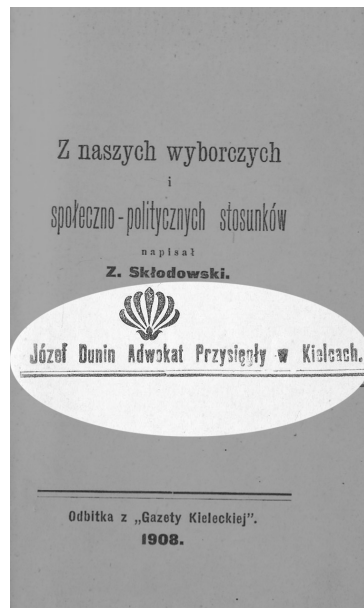

stytucji, takich jak: Inspektoraty szkolne, Ogniska Związku Nauczycielstwa Polskiego. Potwierdzają to zachowane pieczęcie.

Wiele wydawnictw przedwojennych, znajdujących się w zasobach PBW w Kielcach, pochodziło z księgozbiorów prywatnych. Przykładowo 61 woluminów posiada oznaczenie „Dunin Józef – Adwokat Przysięgły”. Był to znany kielecki cywilista, a równocześnie działacz społeczny, inicja-

tywujący wojennej, zbioru bibliotecznego zasiliło księgozbiór biblioteki pedagogicznej. Były to głównie pozycje z historii wychowania, pedagogiki, dydaktyki, literatury.

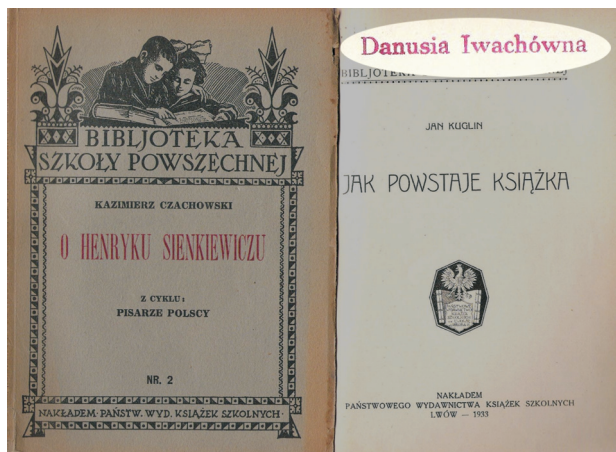
Skromne zbiory kieleckiej księżnicy uzupełniano w początkach działalności darami od in-

³ Meducka M., *Polska Macierz Szkolna na Kielecczyźnie w latach 1905-1939*, „Studia Filologiczne Akademii Świętokrzyskiej”, t. 19 (2006), s. 76.

⁴ *Pamiętnik Koła Kielczan*, t. 5 (1932), s. 45.

tor powołania w Kielcach wielu związków i stowarzyszeń. W 1906 r. był jednym z założycieli kieleckiego koła Polskiej Macierzy Szkolnej. Ofiarował 1000 tomów własnych książek do kieleckiej biblioteki Polskiej Macierzy Szkolnej, stając się jej fundatorem⁵. Część tego zbioru trafiła po wojnie do Centralnej Biblioteki Pedagogicznej.

Interesujące książeczki z serii Biblioteki Szkoły Powszechnej, zakupione w antykwiariacie kieleckim, sygnowane są nazwiskiem Danusi Iwachówny. Seria ta obejmuje ok. 100 tomików z różnych cykli: Znakomici Polacy, Pisarze polscy, Co daliśmy ludzkości, Czytanki różnej treści, Przedmioty mówią, Uroda polskiej wsi, Obrazki obyczajowe, itp.

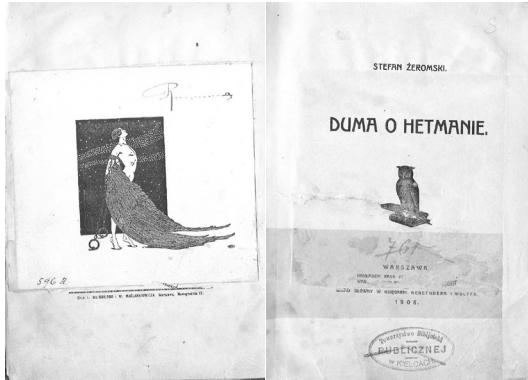
Miały za zadanie, zgodnie z informacją wydawcy⁶ zamieszczaną na wewnętrznej stronie okładki,

[...] dostarczyć młodzieży szkół powszechnych wszystkich stopni, oraz młodzieży pozaszkolnej pożytecznej i zajmującej lektury, która pierwszym uzupełni i pogłębi nauczanie szkolne, drugim rozszerzy widnokręgi umysłowe, pobudzi zainteresowania i wolę czynu, ułatwi samokształcenie, zachęci do twórczości indywidualnej i zbiorowej.

Do ciekawszych znaków własnościowych w zasobach PBW należy ekslibris secesyjny Edwarda Okunia w książce Stefana Żeromskiego

⁵ *Świętokrzyski słownik biograficzny*, t. 2, 1795-1918, pod red. J. Szczepańskiego, Kielce, Agencja Reklamowo-Wydawnicza „JARD”, 2009, s. 123-124.

⁶ Państwowe Wydawnictwo Książek Szkolnych we Lwowie.

Duma o hetmanie.

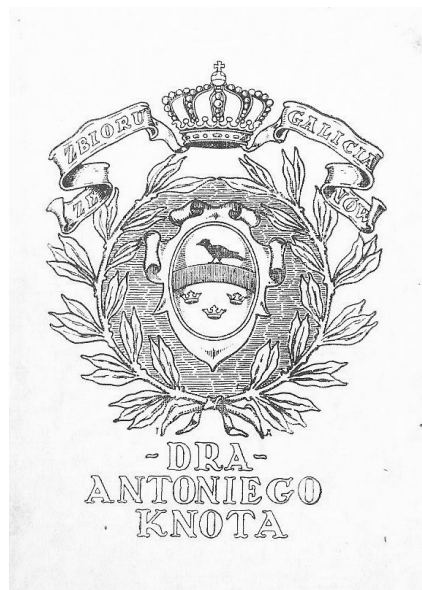
Cała pierwsza edycja tego utworu została zaopatrzona w ten quasi-ekslibris, własnoręcznie numerowany i sygnowany przez pisarza, który w ten sposób sprawdzał „...ile de facto egzemplarzy danego utworu puszczono w obieg...”⁷

Była to forma zabezpieczenia się przed

nieuczciwością wydawców, którzy dokonywali samowolnego zwiększania nakładu, licząc na niepostrzeżoną sprzedaż całego wydania⁸.

Ekslibris jest najszlachetniejszym sposobem oznaczania własności książki, będąc często miniaturowym dziełem sztuki graficznej. Wskazuje na uміowanie książek, świadczy o poziomie kulturalnym właściciela.

W pozycjach z naszego zasobu historycznego znaleźć można ekslibrisy instytucji, towarzystw, księgarni, na przykład: Biblioteki M.W.R. i O.P., Towarzystwa Przyjaciół Ossolineum, Księgarnii Leon i Ska w Kielcach, Księgarnii Nowości Lwów, a także osób prywatnych: Józefa Bąka, Henryka Bieleckiego, dra Antoniego Knota.

⁷ Wojciechowski M. J., *Ekslibris godło bibliofila*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978, s. 84-85.

⁸ Zapałowa K., *Muzeum lat szkolnych Stefana Żeromskiego. Przewodnik*, Kielce, Muzeum Świętokrzyskie, 1976, s. 16,18.

Ciekawą grupę oznaczeń własnościowych stanowią dedykacje.

Wpisywane były w dowód uznania lub dla wyrażenia uczuć:

„Kochanemu Bratu, Drogiej Ciotuchnie, Koleżance, Najmilszemu Przyjacielowi, Szanownemu, Czcigodnemu Panu, Kochanej Nauczycielce, Panu Profesorowi, Wielebnemu i Kochanemu Duszpasterzowi” itp.

Często autorzy ofiarowując swoje książki opatrywali je osobistymi dedykacjami. W naszych zasobach znajdują się takie wartościowe wpisy, przykładowo w następujących pozycjach:

- Samuel Adalberg : *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych.* Warszawa 1889-1894

Szanownemu Panu Profesorowi Drowi J. Baudouin'owi de Courtenay ofiaruje Samuel Adalberg. 23 lutego 1895 r.

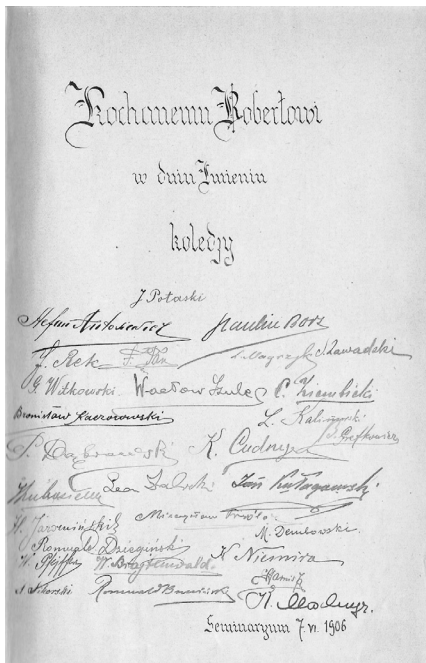
- Jan Brzechwa : *Oblicza zmyślone. Poezje.* Warszawa 1926

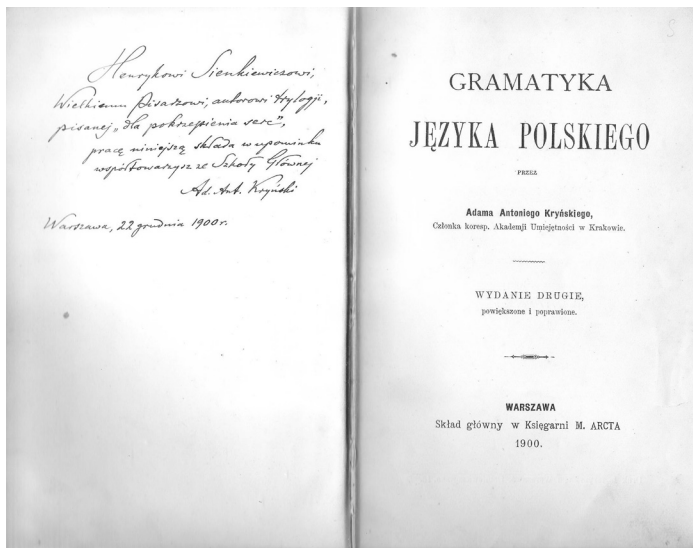
Wielce Szanownemu Ks. Profesorowi Bolesławowi Rosińskiemu z wyrazami uznania i najszczerzej Sympatij[!] ofiaruje w skromnym upominku Jan Brzechwa. 4.1.26

- Antoni A. Kryński : *Gramatyka języka polskiego.* Warszawa 1900

Henrykowi Sienkiewiczowi, Wielkiemu Pisarzowi, autorowi trylogii pisanej „dla pocieszenia serc” pracę niniejszą składa w upominku współtowarzysz ze Szkoły Główniej Ad Aut. Kryński. Warszawa, 22 grudnia 1900 r.

Różnorodne znaki proveniencyjne w wydawnictwach zgromadzonych w bibliotekach wskazują na sposoby pozyskiwania książek dawnych do księgozbiorów bibliotecznych: dary od osób prywatnych i instytucji, zakup antykwaryczny, wymiana międzybiblioteczna (du-

blety). Pozwalają na prześledzenie pochodzenia i dziejów konkretnego egzemplarza. Stanowią cenne źródło informacji w badaniach nad dziejami kultury, obyczajowości, historii książki.

Roman Sowa
PBW Kielce, Filia Skarżysko-Kamienna

Kolekcja staffowska skarżyskiej Biblioteki Pedagogicznej i jej rola w popularyzacji wiedzy o regionie

Wprowadzenie

Edukacja regionalna należy do tradycyjnych i kluczowych koncepcji pedagogicznych z zakresu teorii wychowania, pedagogiki społecznej i antropologii kulturowej stosowanych w szkole¹. Służy rozwijaniu poczucia tożsamości regionalnej, modelowaniu postaw patriotycznych oraz krzewieniu idei tolerancji i otwartości na inne społeczności i kultury. Inaczej mówiąc, edukacja regionalna to budowanie aktywnego i twórczego stosunku do własnego regionu, ojczyzny, innych ludzi.

Nauczanie odwołujące się do dorobku kultury narodowej zaczęło przenikać do polskich szkół w drugiej połowie XIX wieku. Rozkwit edukacji opartej na problematyce regionalnej nastąpił w Polsce międzywojennej. Swoisty renesans regionalizmu – po okresie ideologizacji wychowania w czasach PRL – przyniosły zmiany społeczno-polityczne lat dziewięćdziesiątych i włączenie w 1999 roku do powszechnego programu kształcenia ścieżki edukacyjnej: *edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie*².

¹ Petrykowski P., *Edukacja regionalna* [W:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. I, A-F, red. nauk. T. Pilch, Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2003, s. 968.

² Taboń S., *Historia idei edukacji regionalnej*, „Edukacja i Dialog”, 2005 nr 2, s. 23-26.

Edukacja regionalna określana jest najczęściej mianem interdyscyplinarnej edukacji środowiskowej³. Jerzy Nikitorowicz przekonuje, że winna ona wyposażać ucznia w wiedzę o regionie, wspierać i chronić świat jego wartości rdzennych oraz kształtować więzi z „prywatną ojczyzną”. W efekcie – poprzez poznanie i zrozumienie siebie, własnej najbliższej kultury – uczeń winien dostrzegać odmienności oraz poszukiwać sposobów wzajemnego zrozumienia i współpracy⁴.

W praktyce szkolnej, edukacja regionalna jest zatem doskonałym sposobem na określenie tożsamości własnej uczniów oraz zrozumienie dziedzictwa przeszłości i współczesnych problemów własnego regionu.

Regionalizm w bibliotece

Nauczyciele podejmujący się realizacji treści programowych edukacji regionalnej borykają się często z problemem wyszukania, zgromadzenia i prezentacji materiałów dotyczących dziedzictwa kulturowego regionu. Zbiory własne lub bibliotek szkolnych bywają ubogie. Szeroki dostęp do archiwaliów, lokalnej prasy czy historycznych kronik umożliwiają m.in. miejscowe biblioteki. Na ogół dysponują one bogatymi zbiorami regionalistów (materiały źródłowe, opracowania, pamiątki, cymelia), które mogą służyć jako doskonała pomoc dydaktyczna w procesie nauczania.

Na uwagę zasługują zwłaszcza wymienione wyżej cymelia, czyli zbiory lub materiały biblioteczne o szczególnej wartości, mające charakter eksponatów muzealnych⁵. I choć dostęp do nich jest zazwyczaj rezerwowany dla określonych grup (kadra biblioteczna, naukowcy) to ich umiejętne użytkowanie podczas zajęć z wychowania regionalnego – w postaci fotokopii, mikrofilmów, skanów lub wersji cyfrowej – może dać znakomite efekty edukacyjne.

W filii Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Skarżysku-Kamiennej zbiorem materiałów chętnie wykorzystywanym przez miejscowych nauczycieli zajmujących się edukacją regionalną jest, tzw.

³ Szczepański M. S., *Ludzie bez ojczyzny prywatnej i edukacja regionalna* [W:] *Spółeczności pogranicza. Wielokulturowość. Edukacja*, pod red. T. Lewowickiego i B. Grabowskiej, Cieszyn, Uniwersytet Śląski, 1996, s. 158.

⁴ Nikitorowicz J., *Zadania edukacji regionalnej i międzykulturowej w kreowaniu tożsamości kulturowej człowieka*, „Problemy Opiekuńczo Wychowawcze”, 2008 nr 2, s. 8-9.

⁵ *Cimelia* [W:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. nac. A. Brikenmajer i in., Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971, s. 411.

Kolekcja staffowska. Stanowią ją zbiory – gromadzone i przechowywane przez bibliotekę – dokumentujące życie i twórczość Leopolda Staffa, jego pobyty i śmierć w Skarżysku-Kamiennej oraz wszelkie, lokalne przejawy „pamięci o poecie”.

W oparciu o zbiory staffowskie realizowany jest jeden z podstawowych celów edukacji regionalnej, czyli wyposażanie ucznia w zasób wiadomości o własnym regionie oraz powiązanie go z wiedzą o kulturze narodowej⁶. Uczeń poznaje jednego z najwybitniejszych twórców literatury polskiej XX wieku, Leopolda Staffa. Dowiaduje się o jego związkach ze Skarżyskiem-Kamienną. Poznaje atmosferę rodzimego miasta z połowy XX w., sylwetki skarżyskich przyjaciół poety oraz miejsca w których przebywał.

Ważny jest również sam kontakt z osobami i instytucjami zajmującymi się popularyzacją „spuścizny staffowskiej”. Dzięki niemu uczeń zaczyna postrzegać lokalną społeczność jako wspólnotę, która działa na rzecz ochrony i kultywowania wartości regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Leopold Staff w Skarżysku-Kamiennej

O tym, że Leopold Staff u schyłku swego życia „związał się” ze Skarżyskiem-Kamienną zdecydowała przyjaźń z księdzem Antonim Boratyńskim. Pierwszy raz z poetą i jego żoną Heleną, duchowny zetknął się 4 października 1944 roku w Starachowicach, dokąd Staffowie trafili po upadku powstania warszawskiego. Ksiądz Boratyński – wówczas młody wikariusz parafii św. Trójcy w Wierzbniku – opiekował się małżonkami, odstępując im swój pokój w miejscowej plebanii.

Podczas kilkudziesięciodniowego pobytu w Starachowicach między Staffami a księdzem zawiązała się serdeczna przyjaźń. W styczniu 1953 roku ksiądz Boratyński został proboszczem parafii św. Józefa w Skarżysku-Kamiennej. Zawiadomił o tym fakcie przyjaciół i zaprosił „na wypoczynek”. Staffowie zaproszenie przyjęli z wdzięcznością.

Pierwsza wizyta Staffów w Skarżysku-Kamiennej trwała ponad miesiąc, od 10 czerwca do 15 lipca 1953 roku. W dzień przed odjazdem w parafialnej kronice złożyli swoje autografy. Staff napisał:

⁶ *Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe [W:] Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, pod red. S. Bednarka, Wrocław, Wydawnictwo DTSK Silesia, 1999, s. 12.

Czy czeka ciebie droga bliska, czy daleka, Świat jest tak wielki tylko, jak serce człowieka⁷.

Poniżej, pani Helena dopisała:

Błękitne świerki, kojąca zieleń, spokój i cisza, nad wszystkim pogoda – nieba i ducha – która niechaj tu mieszka zawsze...⁸.

Od tego czasu, systematycznie, każdego lata Staffowie przyjeżdżali do Skarżyska-Kamiennej.

Przemity był to czas gawęd, wspomnień, spacerów po łąkach i ogrodzie plebańskim [...]. Leopold Staff miał tu ulubioną alejkę, zaciszną ławeczkę wśród kępy zieleni, gdzie najchętniej przesiadywał całymi godzinami, mawiał przy tym, że „wchłania pełną piersią azot z powietrza”⁹.

- wspominał wizyty poety i jego żony ksiądz Boratyński.

Po raz ostatni na plebanię do księdza Boratyńskiego Staff przyjechał w maju 1957 roku, niecałe trzy miesiące po śmierci żony. Rano, 31 maja po zjedzeniu śniadania w gronie księży domowników, doznał zawału serca. Ksiądz Boratyński, tak wspominał ostateczne chwile życia poety:

Patrząc, on leży na dywanie. Nieprzytomny, czoło krwią nabiegło, wyraz oczu błędny, tętno jeszcze bije. (...) Wezwany natychmiast lekarz, nadbiegł szybko, już tylko po to, żeby stwierdzić zgon¹⁰.

1 czerwca 1957 roku tłumy mieszkańców Skarżyska-Kamiennej żegnały wielkiego pisarza. Dzień później – w asyście licznych duchowieństwa – trumna z ciałem Staffa została przeniesiona do kościoła św. Józefa. Po nabożeństwie

Leopold Staff w ogrodzie przy kościele św. Józefa w Skarżysku-Kamiennej

⁷ Autografy Leopolda i Heleny Staffów w *Kronice Parafialnej* kościoła św. Józefa w Skarżysku-Kamiennej.

⁸ Ibidem.

⁹ Wierzbowska M., Nowak J., *Kościół i Parafia św. Józefa w Skarżysku-Kamiennej*, Skarżysko-Kamienna, [s.n.], 1998, s. 33.

¹⁰ T.W., *Ostatnie lata w Skarżysku*, „Echo Dnia”, 1987 nr 104, s. 10.

żałobnym poeta został przewieziony do Warszawy i pogrzebany na cmentarzu Powązkowskim. W ostatniej drodze towarzyszył mu ksiądz Antoni Boratyński.

Pamięć o poecie

Postać Leopolda Staffa, jego pobyty i śmierć na plebanii u księdza Boratyńskiego, władze i mieszkańcy Skarżyska-Kamiennej upamiętniali wielokrotnie. W dziesiątą rocznicę śmierci poety – w ogrodzie przy kościele św. Józefa – odsłonięto tablicę pamiątkową z brązu. W sierpniu 1982 roku tablicę ozdobiono popiersiem pisarza, autorstwa Jerzego Kierskiego i Krzysztofa Toczyńskiego. Imię Leopolda Staffa nosi jedna z ulic w tzw. Koloni Robotniczej, zabytkowej, fabrycznej dzielnicy miasta, po której Staff lubił spacerować. W maju 1967 roku również Zakładowemu Domowi Kultury (obecnie Miejskie Centrum Kultury) nadano imię poety.

Środowisko literackie Skarżyska-Kamiennej nie raz wspierało się imieniem Staffa. Od 1972 roku, corocznie organizowany jest Ogólnopolski Turniej Recytatorski im. Leopolda Staffa. W latach dziewięćdziesiątych, z inicjatywy Bożeny Piasty – miejscowej poetki i malarzki, animatorki życia kulturalnego – spośród uzdolnionej artystycznie młodzieży zawiązała się grupa literacka *Wiklina*¹¹. W 1998 roku miał miejsce I Ogólnopolski Konkurs Literacki im. Leopolda Staffa. Kolejne jego edycje – po dzień dzisiejszy – cieszą się dużym powodzeniem.

8 grudnia 1978 roku, w stulecie urodzin poety – na placu przy Zakładowym Domu Kultury – odsłonięto pierwszy w Polsce pomnik Leopolda Staffa. Ogromny, monstrualny posąg, autorstwa lubelskich artystów Sławomira Mieszki i Romana Müllera, nie przypadł do gustu mieszkańcom Skarżyska-Kamiennej. Tadeusz Różewicz, uczestnik ceremonii odsłonięcia pomnika opisał monument krótką rymówką:

Widziałem w nocy Poldzia / długo patrzył na siebie / potem westchnął głęboko
„dobrze!” / że jestem już w niebie¹².

W maju 2010 roku – ze względu na przebudowę skweru – pomnik został zdemontowany i przewieziony na teren Energetyki Ciepłej, gdzie czeka na decyzję o nowej lokalizacji.

¹¹ Nazwa grupy pochodzi od tytułu ostatniego, wydanego za życia Leopolda Staffa zbioru poezji *Wiklina*. Kilka wierszy z tomu powstało najprawdopodobniej w Skarżysku-Kamiennej.

¹² Różewicz T., *Gawęda o Staffie, Tuwimie i różach...*, „Odra”, 1992 nr 6, s. 37.

Odstąpieniu pomnika towarzyszyła sesja popularnonaukowa zorganizowana przez skarżyską Bibliotekę Pedagogiczną we współpracy z lokalnymi strukturami Związku Nauczycielstwa Polskiego. Honorowym gościem sesji był ksiądz Antoni Boratyński, wówczas proboszcz parafii w Drzewicy. Do Skarżyska-Kamiennej przyjechał wspomniany już Tadeusz Różewicz, przyjaciel poety. Byli członkowie rodziny pisarza: bratanica Elżbieta Staff-Zielińska oraz siostrzenica Heleny Staffowej, Halina Radlicz-Rühle z mężem, literaturoznawcy i liczne grono miłośników poezji Staffa.

Rok 2007 – w związku z pięćdziesiątą rocznicą śmierci pisarza – władze Skarżyska-Kamiennej ogłosiły *Rokiem Staffowskim*. Punktem kulminacyjnym rocznicowych obchodów była sesja popularnonaukowa podczas której literaci, m.in.: Zdzisław Łączkowski, Janusz Odrowąż-Pieniążek, Stanisław Nyczaj wspominali poetę. Ponownie do Skarżyska-Kamiennej przyjechała Elżbieta Staff-Zielińska. Tym razem w towarzystwie Luizy Staff, stryjecznej wnuczki Leopolda Staffa.

Istotnym akcentem uroczystości było otwarcie – przy parafii św. Józefa – Plenerowego Zakątka Pamięci Leopolda Staffa. Obok popiersia poety zasadzono świerk, ustawiono tablicę informacyjną oraz symboliczną ławeczkę, podobną do tej, na której siadał niegdyś Staff. Robotnicze miasto, po raz kolejny, uczciło poetę.

Kształtowanie się *Kolekcji staffowskiej*

W zbiorach Biblioteki Pedagogicznej w Skarżysku-Kamiennej *Kolekcja staffowska* formowała się przez kilkadziesiąt lat. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych zbiór ten obejmował – materiały dokumentujące twórczość poety (wybory poezji, opracowania) oraz jego pobyty w Skarżysku-Kamiennej (nieliczne artykuły). Wraz z obchodami kolejnych rocznic przypominających postać pisarza, zbiory staffowskie wzbogacały się o nowe eksponaty.

Obecny kształt, *Kolekcja* zawdzięcza pracy i zaangażowaniu kilku pokoleń bibliotekarzy zatrudnionych w skarżyskiej placówce. Największe uznanie należy się Anieli Pawlik, kierownicze biblioteki w latach 1972-1986. Z jej inicjatywy i przy ogromnym udziale w 1978 roku zorganizowano wspomnianą już sesję popularnonaukową.

Zbiór „pamiętek posesyjnych” (m.in. korespondencja z Tadeuszem Różewiczem, księdzem Boratyńskim, fotografie z uroczystości, wpisy

do kroniki) stanowi główny zasób *Kolekcji*. W podziękowaniu za organizację sesji – na ręce Anieli Pawlik – rodzina Staffa przekazała bibliotece najcenniejszy eksponat, czyli rękopis wiersza Leopolda Staffa *Zniszczenie pomnika Chopina w Warszawie*. Jest to jeden z nielicznych manuskryptów pisarza ocalałych z pożogi warszawskiej 1944 roku.

Dzięki nawiązaniu przez Anielę Pawlik współpracy z Januszem Halickim, biblioteka – w dwudziestopięciolecie istnienia – zyskała piękny „staffowski” ekslibris. Zaprojektowany przez wrocławskiego plastyka ekslibris, jako główny motyw artystyczny wykorzystuje fragment wiersza Leopolda Staffa *Przebudzenie* z tomu *Martwa pogoda*.

Istotny wkład we wzbogacenie zbiorów staffowskich wniosła, kierująca biblioteką w latach 1987-2005, Janina Kubiak. Dzięki jej staraniom *Kolekcja* powiększyła się m.in. o unikatowy zbiór zdjęć Leopolda Staffa, jego żony i księży domowników skarżyskiej plebanii oraz fotografie z turniejów recytatorskich. Zdjęcia te ocalono z materiałów przeznaczonych do zniszczenia podczas likwidacji pracowni fotograficznej w Zakładowym Domu Kultury.

W 1987 roku – na organizowaną przez bibliotekę wystawę poświęconą trzydziestej rocznicy śmierci poety – Janina Kubiak i Ewa Zalewska pozyskały również kopie zdjęć Leopolda Staffa oraz kilkanaście mikrofilmów korespondencji pisarza z Kornelem Makuszyńskim. Materiały, otrzymane ze zbiorów Muzeum Literatury w Warszawie i Muzeum Kornela Makuszyńskiego w Zakopanem posiadają ogromną wartość historyczną i edukacyjną.

Kolekcja staffowska to także gromadzone przez lata materiały piśmiennicze lub fotograficzne rejestrujące lokalne inicjatywy upamiętniające poetę. To również zbiór dzieł pisarza, wydawnictw o charakterze biograficznym oraz publikacji analizujących i interpretujących jego twórczość.

Opis zbiorów

Kolekcję staffowską w zbiorach skarżyskiej Biblioteki Pedagogicznej tworzą:

- manuskrypt wiersza Leopolda Staffa napisanego w czasie okupacji, po zniszczeniu 31 maja 1940 r. przez hitlerowców pomnika Fryderyka Chopina w Warszawie, подарowany bibliotece 9.XII.1978 roku przez Halinę Radlicz-Rühlową,

Wyraźt' wciąż mię osobom, lecz powietrze
 Dziać dźwiękami, co od manat ~~ta~~ letze
 Plotą się z sobą, jak autotór rzece
 W mielibawskich chórow harmonijne wieńce.
 Choć cię w kiego jmi, jak nas, mię guście
 Bezmiar podłosi: w ubochaym świecie,
 Tyś zwet na ducha swego wywołosi
 Stokroćknie wroźną męcarunię boskośi
 Jstnomy spiz twój taka kryta chwada,
 Ze godnie tykać go jedyne śmiała
 Muzyką blaśkoir wrych Roiznopalka.
 Aż się targueta dika dion zuchwała
 Na twój majestat. Zbir wświatkośi ślepy
 Rokit twą piecną postać na wreczepy.
 Rozkaz gmed śmientany obaryt morderys.
 -Jeżaki pumre, gmebijcie mi serce,
 Aby żyweś muia mię pogmebano, -
 Raktes. Tyjesteś dżisaj jedną rana.
 Ostataia roka twa się dokonała,
 Bo twojem sercem jest twa ziemia cała,
 Wórs gmebito skroś. Tyjesteś żywy,
 Niepogmebany, w ostatai buclirej
 Chmur gromów, grajaca - o bogom podobny!
 Nieokreślain świata wielki Marn Ładobny.

Manuskrypt Leopolda Staffa

wiersza napisanego w czasie okupacji po zniszczeniu 31 maja 1940r.
 przez hitlerowców pomnika Fryderyka Chopina w Warszawie
 Bibliotece Pedagogicznej w Skarżysku-Kamiennej
 od Haliny Radlicz - Rühlowej

9. XII. 1978r.

- maszynopis oficjalnych podziękowań Haliny Radlicz-Rühlowej dla władz miasta, orędowników budowy pomnika i organizatorów sesji popularnonaukowej wraz z informacją o przekazaniu manuskryptu wiersza Leopolda Staffa Bibliotece Pedagogicznej,
- wpis do kroniki biblioteki z datą 9.XII.1978 roku¹³:

Jako przedstawiciele młodszej i młodszej grupy rodziny Leopolda Staffa wyrażamy serdeczną wdzięczność Radzie Zakładowej Związku Nauczycielstwa Polskiego i kierownikowi Biblioteki Pedagogicznej w Skarżysku-Kamiennym za zorganizowanie sesji popularnonaukowej z okazji 100-letniej rocznicy urodzin Leopolda Staffa. Serdecznie dziękujemy za prawdziwie staropolskie gościnne przyjęcie

Elżbieta Staff

Halina Radlicz-Rühlowa Edward Staff

Skarżysko-Kamienna 9 XII 1978 rok Bronisława Brodzka

Wpis członków rodziny Leopolda Staffa do Kroniki Biblioteki Pedagogicznej w Skarżysku-Kamiennym

- podziękowanie dla Rady Zakładowej ZNP oraz kierownictwa Biblioteki Pedagogicznej za organizację sesji i gościnne przyjęcie. Wpis dokonany przez Elżbietą Staff-Zielińską z podpisami

¹³ Kronika Pedagogicznej Biblioteki Miejskiej w Skarżysku-Kamiennym, t. 1, 1955-1988, s. 55, 57.

Haliny Radlicz-Rühlowej, Edwarda Rühle, księdza Antoniego Boratyńskiego,

- podziękowanie dla organizatorów sesji, wpis dokonany przez Zbigniewa Siatkowskiego pracownika naukowego Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednego z prelegentów,

- podziękowanie za zaproszenie na uroczystości do Skarżyska-Kamiennej, wpis dokonany przez Tadeusza Różewicza,

- korespondencja:

- komplet maszynopisów korespondencji Anieli Pawlik do uczestników sesji: księdza Antoniego Boratyńskiego (Skarżysko-Kamienna, 2.X.1978 r.); Elżbiety Staff (Skarżysko-Kamienna, 22.XI.1978 r.); Haliny Radlicz-Rühlowej (Skarżysko-Kamienna, 29.XI.1978 r.); Zbigniewa Siatkowskiego (Skarżysko-Kamienna, 22.XI.1978 r.); Tadeusza Różewicza (Skarżysko-Kamienna, 21.XI.1978 r.),

Dn 9. I. 1978,
bratav

Szanowna Pani,

Dziękuję za wypinki, garety i fotografie.
 Było mi z Wami dobrze - mimo swojej
 zimy - wspominać z przyjemnością
 nasze spotkanie, rozmowy ... cały pobyt
 u Was. Staff ma miejsce u Waszych
 sercach a to jest właśnie ool samego
 pomnika ... From serdecznie powrotom
 oole umie groso mi tył i gościnnych
 Kolerianek - prosz ter przyjac oole umie
 podobiznowanie. Zkus wyraz porzawia Titoševic

List Tadeusza Różewicza do Anieli Pawlik

- list Haliny Radlicz-Rühlowej do Anieli Pawlik (25.XI.1978 r.),
 - list Tadeusza Różewicza do Bogusława Śliwińskiego, prezesa RZ ZNP w Skarżysku-Kamiennej (Wrocław, 21.XI.1978 r.),
 - list Tadeusza Różewicza do Anieli Pawlik (Wrocław, 9.I.1978 r. [1979 r.]),
 - list księdza Antoniego Boratyńskiego do kierownictwa Biblioteki Pedagogicznej (Drzewica, 18.I.1979 r.),
 - list Janusza Halickiego do Anieli Pawlik (Wrocław, 27.XI.1980 r.),
 - list Janusza Halickiego do Anieli Pawlik (Wrocław, XII.1980 r.),
 - telegram Edwarda i Haliny Radlicz-Rühl do Biblioteki Pedagogicznej z okazji jubileuszu dwudziestopięciolecia istnienia placówki (Warszawa, XII.1981 r.),
- fotografie:

Ks. W. Sadza, H. Staffowa, L. Staff, ks. A. Boratyński, ks. F. Stradomski

- komplet zdjęć dokumentujących pobyt Leopolda Staffa na skarżyskiej plebani, m.in.: L. Staff z żoną; L. Staff z księdzem A. Boratyńskim, 1955 r.; L. Staff w towarzystwie księdza W. Sadzy, H. Staf-fowej, księdza A. Boratyńskiego, księdza F. Stradomskiego; Heca, ulubiony pies Staffa (28x21cm – 8 szt. ; 17x12,5 cm – 6 szt.) Depozyt J. Kubiak,
 - komplet zdjęć z odsłonięcia pomnika Leopolda Staffa, 1978 r. (12x17,5 cm – 29 szt.),
 - komplet zdjęć z sesji popularnonaukowej, 1978 r. (18x13 cm – 64 szt.),
 - zdjęcia z *Wieczoru Poezji Leopolda Staffa*, 1979 r. (12,5x17,5 – 3 szt.),
 - zdjęcia z wystawy poświęconej życiu, twórczości i związkom Leopolda Staffa ze Skarżyskiem-Kamienną, 1987 r. (9x14 cm – 8 szt.),
 - zdjęcia z wystawy *Pokój Poety*, 2000 r. (12x17,5 cm – 4 szt.),
 - zdjęcia pomnika Leopolda Staffa (14x9cm – 3 szt.),
 - zdjęcia z Turniejów Recytatorskich im. Leopolda Staffa (29x22 cm – 4 szt. ; 12x18 cm – 96 szt. ; 14x9 cm – 9 szt.),
 - zdjęcie autorów popiersia Leopolda Staffa Jerzego Kierskiego i Krzysztofa Toczyńskiego (8,5x13 cm),
 - fotokopie:
 - komplet fotokopii zdjęć ze zbiorów Muzeum Literatury w Warszawie, m.in.: Portret L. Staffa autorstwa Anny Linke, II.1954 r.; Odlew gipsowy ręki oraz maski pośmiertnej L. Staffa autorstwa Alfonsa Karnego; L. Staff na scenie Teatru Polskiego w Warszawie podczas uroczystości pięćdziesięciolecia pracy twórczej, 31.I.1949 r.; Autograf tłumaczenia *Psalmsów*; Ekslibris Leopolda Staffa; Gabinet L. Staffa w Muzeum Literatury w Warszawie (23x17,5 cm – 14 szt.),
 - mikrofilmy:
 - kopie listów Leopolda Staffa do Kornela Makuszyńskiego i jego rodziny oraz fotokopia rękopisu wiersza *Noc czerwcową* ze zbiorów Muzeum Kornela Makuszyńskiego w Zakopanem (3 kpl.x3 kl. ; 4 kpl.x2 kl.),
 - zbiór dzieł pisarza, opracowania krytyczno-literackie, biograficzne, lokalne piśmiennictwo dokumentujące związki Leopolda Staffa ze Skarżyskiem-Kamienną,
 - varia:

- ekslibris PBW w Skarżysku-Kamiennej autorstwa Janusza Halickiego, 1980 r., (linoryt, 105x60 mm),
- kasetę magnetofonową z nagraniem wierszy Leopolda Staffa czytanych przez poetę,
- medal Towarzystwa Miłośników Miasta Skarżyska-Kamiennej wybity w setną rocznicę urodzin Leopolda Staffa, 14.XI.1978 r.,
- nagranie video z podsumowania III Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. Leopolda Staffa, 21.X.2000r.,
- skan autografów Leopolda Staffa i Heleny Staffowej w *Kronice parafialnej* kościoła św. Józefa, 14.VII.1953 r.,
- zbiór programów, regulaminów, protokołów, zaproszeń, plakatów, ekslibrisów Turniejów Recytatorskich im. Leopolda Staffa,
- zbiór wydawnictw będących pokłosiem Ogólnopolskich Konkursów Literackich im. Leopolda Staffa.

Edukacyjna rola Kolekcji Staffowskiej

Zbiory staffowskie skarżyskiej Biblioteki Pedagogicznej służyły i służą nadal upamiętnianiu postaci poety oraz popularyzacji jego twórczości wśród lokalnej społeczności¹⁴. Ich walor edukacyjny – na długo przed wprowadzeniem do polskich szkół wychowania regionalnego – zauważyli i wykorzystywali w swojej działalności pracownicy biblioteki. Publikowali artykuły na łamach lokalnej prasy, organizowali wieczory i konkursy poezji Leopolda Staffa, wystawy poświęcone piarszowi oraz prelekcje i zajęcia, na które zapraszano młodzież.

Osobą, która wiele czasu i energii poświęciła krzewieniu „pamięci o poecie” była Maria Rell. Skarżyska poetka i polonistka, pracująca w Bibliotece Pedagogicznej w latach 1975-1987, przez wiele lat głosiła w miejscowych kościołach i szkołach wykłady na temat związków

¹⁴ W latach 2007-2010 zbiory biblioteki wykorzystano, m.in. w publikacjach: *Hic liber mihi est. Ekslibrisy uczonych i instytucji nauki. Katalog wystawy, koncepcja i tekst katalogu* A. Fluda-Krokos, red. K. Szymurowa, Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 2010; *Leopold Staff (1878-1957). W pięćdziesiątą rocznicę śmierci. Katalog wystawy. Związki z regionem świętokrzyskim (zestawienie bibliograficzne)*, oprac. B. Piotrowska, Kielce, Wojewódzka Biblioteka Publiczna, 2007; *Leopold Staff w Skarżysku-Kamiennej*, oprac. B. Piasta, Skarżysko-Kamienna – Kielce, Oficyna Wydawnicza STON 2, 2008; *Mała ojczyzna Skarżysko-Kamienna, dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne. Materiały do edukacji regionalnej*, pod red. P. Kardysia i in., Skarżysko-Kamienna, Urząd Miasta, Polskie Towarzystwo Historyczne. Oddział w Skarżysku-Kamiennej, 2010; Staff L., *Znalazłem Boga. Wiersze religijne*. Skarżysko-Kamienna, Oficyna Wydawnicza STON 2, 2007.

Leopolda Staffa ze Skarżyskiem-Kamienną. Swego czasu, ciekawą inicjatywę podjęła Janina Kubiak, która na plebanii kościoła św. Józefa w Skarżysku-Kamiennej, prowadziła „nietypowe lekcje staffowskie” dla młodzieży.

Możliwości edukacyjne „pamiętek po Staffie” dostrzegli również skarżyscy nauczyciele. W oparciu o nie realizowano koncepcję nauczania o regionie i dziedzictwie kulturowym. Zbiory wykorzystywano do tworzenia autorskich programów nauczania i ścieżek edukacyjnych. Pisano scenariusze lekcji, organizowano „wycieczki” do biblioteki oraz konkursy wiedzy o życiu i twórczości Leopolda Staffa.

W pracy wychowawczej, zbiory staffowskie pełnią najczęściej rolę pomocy dydaktycznych podczas realizacji treści programowych takich przedmiotów jak język polski, wiedza o kulturze, historia, a przede wszystkim edukacja regionalna, która łączy w sobie zagadnienia wielu przedmiotów, integruje je i umożliwia całościowe poznanie dziedzictwa kulturowego regionu.

Na lekcjach języka polskiego – w trakcie omawiania twórczości Leopolda Staffa – doskonale sprawdza się prezentacja fotografii poety oraz kopii jego rękopisów. Zgodnie z powszechnie przyjętymi zasadami dydaktyki wykorzystanie ikonografii w procesie nauczania zwiększa jego efektywność. Uczniowie przyswajając materiał pogłówny, szybciej i skuteczniej zaznajamiają się z treściami nauczania. Podobną rolę pełni zapis nagrań wierszy poety.

Kolekcja staffowska na zajęciach z wiedzy o kulturze pozwala wprowadzić uczniów w problematykę życia literackiego, czyli ogółu zjawisk społecznych składających się na podłoże i warunki twórczości, obiegu, rozpowszechniania i odbioru dzieł literackich¹⁵. Zbiory staffowskie zaznajamiają uczniów z takimi pojęciami jak kultura literacka, grupy literackie, polityka kulturalna, konkursy literackie lub recytatorskie, biografie i przyjaźnie literackie, miejsca pamięci, pamiętki po pisarzach, spuścizna literacka.

„Staffowski” ekslibris biblioteki można wykorzystywać na zajęciach bibliotecznych na temat znaków własnościowych książek, osób, instytucji. Na lekcjach plastyki, prezentacja ekslibrisu biblioteki, jego projektu i wykonania to znakomity pomysł na omówienie historii i rozwoju sztuk graficznych, zwłaszcza grafiki artystycznej.

Wiersze religijne Staffa warto polecać księżom i katechetom. Ofe-

¹⁵ *Życie literackie* [W:] *Słownik terminów literackich*, pod red. J. Sławińskiego, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1988, s. 590-591.

rują one bogaty arsenał wartości moralnych, duchowych i intelektualnych. Oryginalnym punktem wyjścia do przeprowadzenia zajęć z historii Polski Ludowej może być posłużenie się wspomnieniami Marii Rell z organizacji sesji popularnonaukowej w 1978 roku. Ciekawie obrazują one złożone relacje państwo-kościół i rolę cenzury w Polsce lat siedemdziesiątych:

[...] określone władze, zwłaszcza wojewódzkie, drżały. [...] Nie, nie z chłodu [...] ale na myśl, jak to będzie – gdy zmuszone sytuacją – będą musiały zetknąć się z serdecznym przyjacielem Staffa, księdzem! W owe czasy, czasy lęku o stołki, było to ryzykowne. [...] Co odważniejsi skupili się przy księdzu, ci inni, w odległym kącie sali [...] Dla referujących „ku czci” problemem była (CENZURA!), jak uniknąć dowodów, że Staff był człowiekiem głęboko wierzącym, jak nie odwołać się do tekstów, które aż prosiły się o przytoczenie [...]¹⁶.

Nauczyciele realizujący treści edukacji regionalnej wykorzystują najczęściej zbiory staffowskie do przybliżania młodym ludziom pojęcia dziedzictwa kulturowego regionu, rozumianego jako spuścizna dorobku kulturowego w sferze materialnej i duchowej oraz jako formowanie własnej, specyficznej tożsamości kulturowej.

Wizyty i śmierć Leopolda Staffa w Skarżysku-Kamiennej to przecież istotny element historii i kultury miasta, który łączy je z historią i kulturą ogólnonarodową. To także obraz miasta zawarty w indywidualnych lub zbiorowych doświadczeniach (tłumy mieszkańców żegnających zmarłego poetę), w kultywowaniu pamięci (pomniki, uroczystości), w tworzeniu i utrwalaniu „tradycji staffowskiej” (turnieje recytatorskie i konkursy literackie). To – konkludując – kształtowanie więzi i integracja lokalnej społeczności z własną kulturą.

Zakończenie

Zasadniczym warunkiem zachowania własnej kultury i jej trwania jest przekaz dziedzictwa kulturowego¹⁷

– piszą autorzy założeń programowych szkolnej edukacji regionalnej. Nie sposób z nimi polemizować. Historia, tradycja, kultura są przecież jak budulec, z którego tworzy się – specyficzna i niepowtarzalna – tożsamość jednostek, społeczeństw lokalnych, całych narodów.

Przekazywanie dziedzictwa kulturowego, jego bogactwa i wartości sprawia, że człowiek staje się uczestnikiem kultury. Stwarza ją i sam

¹⁶ Rell M., *Z umiłowania poezji Staffa* (fragmenty) [W:] *Leopold Staff w ...*, op. cit., s. 96-97.

¹⁷ *Dziedzictwo kulturowe...*, op. cit., s. 11.

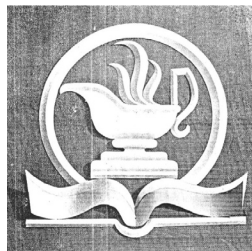
jest przez nią stwarzany. Zasadnym jest zatem pogląd, że środowisko kulturowe człowieka jest nieodzownym warunkiem jego wszechstronnego rozwoju. W tym sensie regionalne dziedzictwo kulturowe jest najważniejszym – bo pierwszym i naturalnym – środowiskiem wychowawczym człowieka.

W Bibliotece Pedagogicznej w Skarżysku-Kamiennej założenie to realizowane jest poprzez popularyzację „spuścizny staffowskiej”, wprowadzanie uczniów w życie kulturalne lokalnej wspólnoty oraz ugruntowywanie tożsamości regionalnej młodych ludzi. Działalność edukacyjna biblioteki zatem – oprócz rozwijania wiedzy o regionie – ma charakter kulturotwórczy, służy bowiem przekazywaniu i pomnażaniu dziedzictwa kulturowego regionu.

Za cenne uwagi przy redagowaniu tekstu
dziękuję Pani Janinie Kubiak

„Nie dość jest zacząć się uczyć,
należy w tym nie ustawać”
(Seneka)

Elżbieta Pietrow-Ślusarczyk
Elżbieta Woźniczka
PBW w Kielcach

Nauczycielska księżnica

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach od 65 lat służy zaspokajaniu potrzeb środowiska oświatowego.

Nauczyciel jest centralną postacią każdego systemu oświatowego, od jego wiedzy i doświadczenia zależy ostateczny kształt pedagogiczny szkoły.

Szybki rozwój szkolnictwa po drugiej wojnie światowej oraz konieczność doksztalcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli wymagały uruchomienia bibliotek fachowych, z których korzystać mieli w pierwszym rzędzie nauczyciele bez kwalifikacji, przygotowujący się do zawodu nauczycielskiego, do codziennej pracy w szkole oraz studiujący zaocznie.

W województwie kieleckim biblioteka pedagogiczna utworzona została w kwietniu 1945 r. przy Kuratorium Okręgu Szkolnego jako *Centralna Biblioteka Pedagogiczna* z siedzibą przy ul. Sienkiewicza 68.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego nauczyciele z regionu kieleckiego korzystali głównie ze zbiorów Związku Nauczycielstwa Polskiego. Każde Ognisko Związku zaopatrywane było centralnie w podstawowe dzieła z dziedziny pedagogiki do udostępniania nauczycielom.

Załączkiem księgozbioru biblioteki pedagogicznej były książki pochodzące z Biblioteki Polskiej Macierzy Szkolnej, bibliotek kieleckich gimnazjów żydowskich¹, kilkaset podręczników z lat międzywojennych,

¹ Brzoskówna M., *Biblioteka Pedagogiczna Kuratorium O.S. Kieleckiego*, „Bibliotekarz”, 1946 nr 6/7, s. 150.

programy nauczania, wydawnictwa pedagogiczne z ZNP oraz książki zakupione przez Kuratorium w okresie 1946-1950.

W pierwszych latach istnienia biblioteki czytelnikami byli przeważnie pracownicy pedagogiczni Kuratorium, wydziałów oświaty, nauczyciele miejscowi oraz uczniowie liceów: pedagogicznego i wychowawczyń przedszkoli.² Początkowo liczba czytelników była niewielka i wynosiła w 1945 roku 181 osób.

Ilość ta z roku na rok systematycznie zwiększała się wraz ze wzrostem liczby zakładów kształcenia nauczycieli.

W 1951 r. Centralne Biblioteki Pedagogiczne przekształcono w Pedagogiczne Biblioteki Wojewódzkie – określono ich sytuację prawną i funkcje. Uzyskały ponadto samodzielność finansową.

Zarządzeniem Ministerstwa Oświaty z dnia 21 maja 1951 r. wydany został Statut PBW, w którym zapisane zostało, że placówka ta o charakterze biblioteki specjalnej ma za zadanie m.in. podnoszenie poziomu zawodowego i ideologicznego nauczycieli, umożliwienie im realizacji prac naukowo-badawczych z zakresu oświaty i wychowania oraz prowadzenie instruktażu dla bibliotekarzy bibliotek szkolnych.³

Podstawową cechą biblioteki specjalnej jest ścisły związek z użytkownikami, którym ta biblioteka służy, dążenie do zaspokojenia potrzeb określonej grupy zawodowej poprzez odpowiednią organizację, zakres zbiorów i metody ich udostępniania.

Biblioteki pedagogiczne pełnią taką rolę w stosunku do szeroko pojętej kadry oświatowej. Realizują zadania ściśle związane z problemami szkolnictwa, kształceniem i doskonaleniem nauczycieli.

Na terenie regionu kieleckiego powstawały stopniowo w latach 1951-1956 powiatowe biblioteki pedagogiczne, które miały być warsztatem pracy Ośrodka Doskonalenia Kadr Oświatowych w skali województwa i powiatu.

Początki zbiorów bibliotecznych

² Ciepluchowa J., *Biblioteki pedagogiczne województwa kieleckiego*, „Z Doświadczeń Bibliotek Szkolnych i Pedagogicznych”, R.10 (1972), s. 127.

³ *Statut Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej. Załącznik do Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 21 maja 1951 r.*, Dz. Urz. Min. Oświaty z 1951 r. Nr 10 poz. 116.

Początkowo stanowiły one filie biblioteki wojewódzkiej, a od 1960 r. funkcjonowały jako samodzielne placówki podległe inspektoratom oświaty. Placówka wojewódzka zachowała wobec nich rolę „opiekuna” instrukcyjno-metodycznego, prowadziła doskonalenie zawodowe. Rozwinięta, terenowa sieć bibliotek pedagogicznych ułatwiła dostęp do książek kształcącym się rzeszom nauczycieli.

Księgozbiór biblioteki systematycznie powiększał się od 1952 r., od czasu uzyskania samodzielności finansowej. Gromadzono głównie wydawnictwa z dziedziny pedagogiki i nauk pokrewnych (ok. 25 % ogólnej zawartości zbiorów). Prenumerowano także czasopisma przedmiotowe, metodyczne, popularnonaukowe i naukowe.

W działalności informacyjno-bibliograficznej biblioteki, od początku istnienia wyodrębnionego wydziału, tj. od 1959 r., uwzględniano przede wszystkim zagadnienia związane z oświatą, nauczaniem, kształceniem nauczycieli. Utworzona została kartoteka zagadnieniowa z dziedziny wychowania i nauczania, opracowywano zestawy literatury przydatnej nauczycielom w pracy dydaktycznej.

W latach 1950/1951 w szkołach podstawowych województwa kieleckiego pracowało aż 1800 niewykwalifikowanych (nie posiadających wykształcenia średniego pedagogicznego) nauczycieli, a w roku 1965/1966 już tylko 27.⁴

Liczba użytkowników biblioteki pedagogicznej, dysponującej coraz bogatszym księgozbiorem, systematycznie rosła:

Rok	1945	1950	1955	1960	1965
Ogółem liczba czyt.	181	226	765	1850	3022

(Na podstawie danych statystycznych PBW w Kielcach)⁵

Na postępujący wzrost zainteresowania zbiorami Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej wpłynął rozwój szkolnictwa wyższego w Kielcach: w 1967 r. przekształcono Kielecko-Radomską Wyższą Szkołę Inżynierską w Wyższą Szkołę Inżynierską, a w 1968 r. powołano do życia Wyższą Szkołę Nauczycielską.

Poprawa warunków lokalowych kieleckiej księżnicy w 1965 r. (przeniesienie do budynku po dawnej szkole średniej przy ul. Świerczew-

⁴ Szymański A., *Zakłady kształcenia nauczycieli w kieleckiem w latach 1945-1970*, Kielce, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1975, s. 29.

⁵ Teczki w Archiwum PBW Kielce.

skiego 25) pozwoliła na lepszą organizację pracy, wpłynęła na rozwój działalności bibliotecznej, zaspokajanie potrzeb nauczycieli podnoszących swoje kwalifikacje.

W nowej siedzibie urządzono magazyny książek i czasopism, funkcjonalną wypożyczalnię i czytelnię, gabinety robocze.

W 1969 r. nastąpiło zacieśnienie współpracy z bibliotekami szkolnymi, w związku z poszerzeniem sieci bibliotek pedagogicznych o działy nauczycielskie bibliotek szkolnych na mocy Ustawy o bibliotekach z dnia 9 kwietnia.⁶

Ukierunkowanie biblioteki pedagogicznej na zaspokajanie potrzeb edukacyjnych środowiska oświatowego podkreślone zostało w statucie biblioteki pedagogicznej z 1969 r., w którym znalazło się stwierdzenie, że „Biblioteki pedagogiczne prowadzą działalność służącą potrzebom oświaty i wychowania, w tym kształcenia i doskonalenia kadry pedagogicznej”.⁷

W 1973 r., zgodnie z Zarządzeniem Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 2 lipca zmieniającym statut pedagogicznej biblioteki wojewódzkiej, została ona podporządkowana Instytutowi Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych, sprawującemu nadzór merytoryczny w zakresie: kształcenia,

Siedziba PBW w Kielcach, od 1965 r. w budynku dawnej szkoły

dokształcania i doskonalenia nauczycieli, gromadzenia zbiorów pod kątem potrzeb tej grupy zawodowej, działalności informacyjno-bibliograficznej.⁸

Biblioteka rozwijała się w szybkim tempie, przybywało czytelników: w 1970 r. liczba użytkowników wynosiła 5525 osób, w tym 3977 nauczycieli; w roku 1975 – ogółem 8067, w tym 4442 nauczycieli.

Wzrost czytelnictwa nauczycieli wynikał między innymi z faktu, iż władze oświatowe zobowiązały kadrę pedagogiczną do uzupełnienia wykształcenia wyższego w ciągu 10-12 lat (do 1985 roku).

Zwiększonemu zapotrzebowaniu na książkę pedagogiczną towarzy-

⁶ Dz. U. z 1968 r. Nr 12 poz. 63.

⁷ Dz. Urz. Min. Oświaty i Szk. Wyższ. z 1969 r. Nr B-8 poz. 65.

⁸ Dz. Urz. Min. Oświaty i Wych. z 1973 r. Nr 11 poz. 91.

szły systematyczny wzrost księgozbioru kieleckiej księżnicy nauczycielskiej. W roku 1970 zbiory PBW obejmowały: 81354 egz. książek i 2114 wol. czasopism, a w 1975 już 123983 egz. książek i 3871 wol. czasopism⁹.

W grudniu 1975 r. rozpoczęto dodatkowo gromadzenie dokumentów audiowizualnych: taśm magnetofonowych, płyt, przeźrocz, grafik, mikrofilmów, map, dokumentów życia społecznego. Materiały te służą przede wszystkim nauczycielom jako pomoc w organizowaniu uroczystości rocznicowych (audycje słowno-muzyczne, ilustracje), przygotowywaniu zajęć lekcyjnych (płytoteka języka polskiego, języków obcych) i pozalekcyjnych (filmoteka).

Planowanym zmianom strukturalnym w szkolnictwie w latach siedemdziesiątych towarzyszyła reforma programowa.

W tym zakresie włączyły się w jej realizację biblioteki pedagogiczne, dostosowując swoje zbiory i warsztat informacyjny do potrzeb reformy. Przykładowo w Kielcach opracowany został we współpracy z Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli, ze względu na braki podręcznikowe, *Wybór tekstów literackich do języka polskiego dla szkół zawodowych*¹⁰, zgodny z wymogami zmienionej Instrukcji programowej z dnia 21 VI 1981 r.

W latach 70-tych biblioteki pedagogiczne województwa kieleckiego rozpoczęły aktywną działalność oświatową, angażując się w organizację sesji popularnonaukowych.

W grudniu 1978 r. w Skarżysku-Kamiennej odbyła się sesja popularnonaukowa poświęcona życiu i twórczości Leopolda Staffa oraz odsłonięcie pomnika z okazji 100 rocznicy urodzin. Współorganizatorem tego wydarzenia była Filia PBW w Skarżysku-Kamiennej, która posiada

Wystąpienie Tadeusza Różewicza podczas sesji poświęconej Leopoldowi Staffowi w Skarżysku-Kamiennej

⁹ Sprawozdania opisowe, Archiwum PBW w Kielcach.

¹⁰ *Wybór tekstów literackich do opracowania na lekcjach języka polskiego w klasach zasadniczych szkół zawodowych*, oprac. E. Mackiewicz, E. Pietrow, Kielce, Instytut Kształcenia Nauczycieli, 1982.

ciekawy zbiór materiałów i pamiątek związanych z pobytem w tym mieście Leopolda Staffa.

W uroczystościach udział wzięli członkowie dalszej rodziny poety, a także jego przyjaciel i uczeń – Tadeusz Różewicz.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach uczestniczyła w czerwcu 1979 r. w zorganizowaniu sesji popularnonaukowej z okazji Międzynarodowego Roku Dziecka. Z tej okazji wydany został ekslibris okolicznościowy autorstwa Janusza Halickiego oraz książka z materiałami z sesji *Dziecko w literaturze współczesnej*.¹¹

Exlibris okolicznościowy wydany przez PBW z okazji Międzynarodowego Roku Dziecka

W związku z obchodami 200 rocznicy utworzenia Komisji Edukacji Narodowej w 1773 r., biblioteka pedagogiczna zorganizowała, wspólnie z kieleckim oddziałem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, sesję popularnonaukową i wydała ekslibris zaprojektowany przez Zbigniewa Dolatowskiego.

Rok 1982 rozpoczyna nowy okres w dziejach Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach. Poprawa warunków lokalowych, urządzenie przestronnej czytalni, uzyskanie dodatkowych pomieszczeń¹² wpłynęło na wzrost aktywności biblioteki w zakresie działań kulturalno-oświatowych.

Wspólnie z Towarzystwem Wiedzy Powszechnej w Kielcach organizowała w latach 1981-1985

- cykl comiesięcznych tzw. *Spotkań z Książką* – dla nauczycieli, rodziców, wychowawców, uczniów oraz
- *Studium wiedzy o literaturze i kulturze współczesnej* z udziałem pracowników naukowych Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Kiel-

¹¹ *Dziecko w literaturze współczesnej : materiały z sesji naukowej z okazji Międzynarodowego Roku Dziecka 1 czerwca 1979 r.*, red. nauk. M. Furtak, Kielce, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, 1981.

¹² Wyprowadzenie z budynku przy ul. Świerczewskiego 25 Instytutu Nauk Społeczno-Politycznych WSP.

cach, literaturoznawców, językoznawców, historyków, bibliotekoznawców, pisarzy regionalnych.

Od 1985 r. odbywały się w PBW konferencje metodyczne dla nauczycieli różnych specjalności, organizowane we współpracy z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym.

Rozwinięta została działalność wydawnicza. Tematyka opracowywanych w Dziale Informacyjny-Bibliograficznym zestawień podporządkowana była zmieniającym się programom nauczania, realizacji celów dydaktyczno-wychowawczych przez nauczycieli poszczególnych przedmiotów.

W latach 1982-1992 ukazały się 3 części bibliografii *Pisarze polscy i obcy w programie szkół średnich: bibliografia przedmiotowa w wyborze uwzględniające zmiany w lekturach szkolnych*.

Wydano ponadto zestawienia związane z realizacją nowych treści nauczania dla nauczycieli takich przedmiotów jak: historia, wiedza o społeczeństwie, przysposobienie do życia w rodzinie, nauczanie początkowe, ekonomia.

Kryzys finansowy lat dziewięćdziesiątych ograniczył ilość organizowanych sesji, prelekcji, spotkań.

Biblioteka w tym okresie skupiła się na wzbogacaniu warsztatu informacyjno-bibliograficznego, organizowaniu wystaw tematycznych i rocznicowych, prowadzeniu lekcji bibliotecznych. Aktywnie uczestniczyła w życiu kulturalnym regionu.

Równoległe z problemami finansowymi występował wzrost zapotrzebowania na książki naukowe, w związku z powstawaniem wielu nowych uczelni prywatnych, często nie posiadających bibliotecznego zaplecza.

Systematycznie rosła liczba czytelników biblioteki pedagogicznej. W 1985 r. zarejestrowano 7990 czytelników, a w roku 1995 – 10755.

1 września 1999 r. weszła w życie kolejna reforma polskiego sys-

Czytelnia PBW w nowym pomieszczeniu (1982 r.)

temu edukacji. Zmienianej szkole, zdaniem prof. Marcina Drzewieckiego, muszą pomagać instytucje oświaty „równoległej”, wśród których na pierwszym miejscu są biblioteki.

Zawodu nauczycielskiego nie da się uprawiać nowocześnie bez dostępu do źródeł informacji, systemów, baz danych.¹³

Biblioteki pedagogiczne skoncentrowały swoją działalność przede wszystkim na dwóch obszarach reformy: wprowadzaniu podstaw programowych na poszczególnych etapach kształcenia oraz nowych zasadach awansu zawodowego nauczycieli.

W związku z dopuszczeniem przez Ministerstwo Edukacji do użytku szkolnego różnych programów i podręczników, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach zgromadziła bogatą propozycję, dającą nauczycielom możliwość zapoznania się z ich zawartością, przed zastosowaniem w praktyce szkolnej.

Księgozbiór wzbogacono o materiały przydatne w realizacji ścieżek edukacyjnych i nauczania blokowego. W Czytelnii utworzono punkty informacyjne: o Unii Europejskiej, o poradnictwie zawodowym. Podjęto szereg działań związanych z edukacją regionalną, takich jak wystawy, spotkania z twórcami, zestawienia bibliograficzne, informatory o nabytkach.

Nowelizacja Karty Nauczyciela w 2000 r.¹⁴ wprowadziła daleko idące zmiany w zakresie awansowania nauczycieli. Dotychczasowe zasady związane

Wystawa na temat edukacji regionalnej w PBW w Kielcach

z wykształceniem i stażem zastąpiono czterema stopniami awansu zawodowego.

Nowy system wymaga od pedagogów podejmowania działań wykraczających poza ich podstawowe zadania, podnoszenia kwalifikacji,

¹³ Drzewiecki M., *Informacyjne i pedagogiczne funkcje bibliotek systemu oświaty w Polsce. Możliwość czy konieczność?*, „Bibliotekarz”, 2001 nr 7-8, s. 8-12.

¹⁴ Dz. U. z 2000 r. Nr 19 poz. 239.

dokumentowania swoich dokonań. Z pomocą nauczycielom przysły biblioteki pedagogiczne, dostarczając odpowiednią literaturę, udzielając informacji.

Nauczyciel jest też adresatem większości działań środowiskowych biblioteki pedagogicznej, ukierunkowanej na zaspokajanie potrzeb tej grupy zawodowej, wspieranie placówek oświatowych w realizacji zadań i rozwiązywaniu różnych problemów edukacyjnych.

Ścisła współpraca z bibliotekami szkolnymi, w zakresie realizacji ścieżki edukacji czytelniczej i medialnej, realizowana jest przez naszą instytucję w formie prowadzenia lekcji bibliotecznych, warsztatów, szkoleń informacyjnych. W trakcie nauki szkolnej uczniowie powinni przyswoić sobie umiejętność samokształcenia, aby w przyszłości mogli uczestniczyć w edukacji ustawicznej. Ważne jest zapoznanie ich z zasadami korzystania z innej biblioteki, posiadającej bardziej rozbudowany warsztat informacyjny niż placówka szkolna w celu zapobiegania zjawisku *library anxiety* – „lęku przed biblioteką”¹⁵.

Wprowadzenie tzw. „nowej matury” w roku szkolnym 2004/2005 postawiło nowe wyzwania nie tylko przed biblioteką szkolną, ale również przed biblioteką pedagogiczną. PBW w Kielcach opracowała program wspierania maturzystów obejmujący: kompletowanie literatury pomocniczej, opracowywanie zestawień tematycznych (dostępnych na stronie internetowej biblioteki), prowadzenie lekcji bibliotecznych związanych z przygotowaniem prezentacji z języka polskiego, umożliwienie wypożyczania książek na zewnątrz. Przeprowadzono wśród młodzieży ankietę w celu dokładnego określenia ich potrzeb czytelniczych.

W czytelnicy PBW w 2005 r. zanotowano sześciokrotnie, w porównaniu z rokiem poprzednim, wzrost liczby uczniów korzystających z naszych usług: w 2004 r. – 405 odwiedzin, w 2005 r. – 2734.

Ostatnie dziesięciolecie to okres stopniowego przekształcania biblio-

Zbiór zestawień bibliograficznych dotyczących matury z języka polskiego, wydany przez PBW na płycie CD

¹⁵ Langer H., Bajor A., *Modele współpracy bibliotek szkolnych i pedagogicznych na rzecz edukacji ustawicznej nauczycieli bibliotekarzy*, „Chowanna”, 2009 tom jubileuszowy, s. [111-126].

teki pedagogicznej w nowoczesne centrum informacyjne, przystosowane do zaspokajania potrzeb użytkowników tradycyjnych i wirtualnych.

W 2000 r. powstała strona internetowa biblioteki (www.pbw.kielce.pl) oraz rozpoczęto katalogowanie elektroniczne książek i czasopism.

W grudniu 2004 r. zamknięto katalogi kartkowe, a udostępniono czytelnikom katalogi komputerowe. Do baz elektronicznych wprowadzono już wszystkie tytuły czasopism i 1/3 księgozbioru zwartego.

W 2005 r. utworzone zostało Internetowe Centrum Informacji Multimedialnej, współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego, dające możliwość bezpłatnego korzystania z Internetu, programów multimedialnych, gier, dokumentów elektronicznych.

W czerwcu 2006 r. biblioteka rozpoczęła profesjonalną działalność wydawniczą – otrzymała nr ISBN.

Publikacją z pierwszym numerem ISBN był informator na płycie CD *Przedwojenne czasopisma pedagogiczne w zbiorach PBW w Kielcach*.

Systematycznie wydawane są, opracowywane przez pracowników biblioteki, zestawienia bibliograficzne, katalogi wystaw, informatory. W październiku 2010 r., z okazji 65-lecia PBW, ukazała się jednodniówka okolicznościowa.

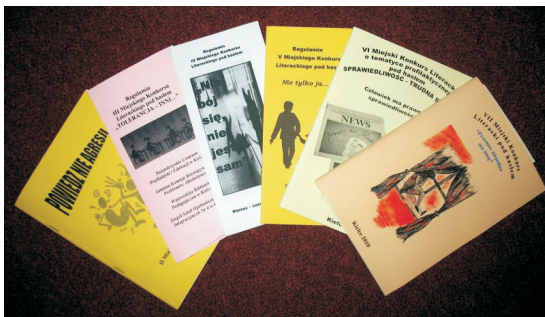
Działalność oświatowa biblioteki inspirowana jest corocznymi priorytetami edukacyjnymi (Rok Przedszkolaka, Rok Historii Najnowszej), ważnymi rocznicami (70 lat zbrodni katyńskiej, 200 rocznica urodzin Chopina), ogólnopolskimi projektami takimi jak: Europejskie Dni Dziedzictwa, FilMOTEKA Szkolna.

Od 2008 r. biblioteki pedagogiczne województwa świętokrzyskiego włączyły się aktywnie w obchody Europejskich Dni Dziedzictwa, których tematami przewodnimi w kolejnych latach były: *Korzenie tradycji. Od ojcowizny do ojczyzny, Zabytkom na odsiecz! Szlakiem grodów, zamków i twierdz, Od pomysłu do przemysłu*.

Organizowane były wystawy prezentujące sylwetki znanych postaci regionu (*Wyrośli z tej ziemi*), obrazy niszczących obiektów historycznych wykonane przez więźniów Zakładu Karnego w Pińczowie pt. *Zabytkom na odsiecz*, prelekcje o ginących zawodach (*Garncarstwo*).

W ramach współpracy ze szkołami i instytucjami społecznymi nasza placówka, w latach 2004-2010, uczestniczyła w przeprowadzeniu Miejskich Konkursów Literackich, organizowanych przez Zespół Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych nr 4 w Kielcach

wspólnie ze Świętokrzyskim Centrum Profilaktyki i Edukacji, Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Świetlicą Wspierająco-Integrującą „Plus”. Tematami kolejnych edycji konkursowych były: *Alkohol? Narkotyki? Nie!?*, *Powiedz NIE agresji*, *Tolerancja – Inni*, *Nie bój się, nie jesteś sam*, *Nie tylko ja*, *Sprawiedliwość trudna sprawa*, *Przemoc niejedno ma imię*.

Biuletyny zawierające prace nagrodzone w kolejnych Miejskich Konkursach Literackich

W bieżącym roku, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach oraz Filia w Skarżysku Kamiennej, w porozumieniu z Polskim Instytutem Sztuki Filmowej oraz Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie, przystąpiła do realizacji projektu *Filmoteka Szkolna: Akcja!* Współpraca obejmuje prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych, mających na celu wspieranie nauczycieli w kształceniu filmowym uczniów oraz popularyzację pakietu Filmoteki Szkolnej na zajęciach przedmiotowych i wychowawczych.

Dobra organizacja warsztatu informacyjno-bibliograficznego, odpowiednio gromadzone, opracowywane i udostępniane materiały biblioteczne, wykwalifikowana kadra pracownicza, dobre warunki lokalowe oraz sprawdzone w praktyce formy pracy czynią z bibliotek pedagogicznych nieodzowne ogniwo w ustawicznym kształceniu, doszkącaniu i doskonaleniu nauczycieli, a także wspomaganii szkół w realizacji zadań edukacyjnych.

Są one ośrodkami informacji oświatowej, edukacyjnej dla pedagogów, uczniów, rodziców i innych grup zawodowych profesjonalnie związanych z nauczaniem i wychowaniem.

Danuta Letkowska
PBW Kielce

Sprawozdanie z uroczystości jubileuszowych 65-lecia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach

W czwartek 7 października 2010 roku w sali lustrzanej gościnnego Wojewódzkiego Domu Kultury w Kielcach, świętowaliśmy 65. rocznicę działalności Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach.

Spotkał mnie zaszczyt zdania relacji z przebiegu tej podniosłej uroczystości. Czynię to ze szczególnym wzruszeniem, gdyż jestem związana z tą książnicą od 35 lat ...

Na jubileuszu mieli okazję spotkać się i wspominać dawne lata emerytowani bibliotekarze z biblioteki macierzystej i wszystkich filii powiatowych. Przybyli także aktywni zawodowo bibliotekarze, pracownicy administracji oraz liczne grono zaproszonych gości. Wszyscy uroczyści, skupieni, świąteczni.

Otwarcia jubileuszowego spotkania dokonała prowadząca – Daria Dyktyńska z portalu *Wrota Świętokrzyskie*. W kilku zdaniach wprowadziła w historię i działalność biblioteki i następnie oddała głos „sprawczyni spotkania” – dyrektor Urszuli Salwie, która przywitała kolejno zaproszonych gości, zasłużonych dla rozwoju zacnej „Jubilatki”.

Szczególne podziękowania skierowała w stronę marszałka województwa świętokrzyskiego i jego zarządu, władz wojewódzkich i miejskich, władz Starostwa Powiatowego w Kielcach, Kuratorium Oświaty, nauczycielskich związków zawodowych i licznie zgromadzonych przedstawicieli zaprzyjaźnionych instytucji, stowarzyszeń, mediów.

Oficjalni goście. Od lewej: Lech Janiszewski – członek zarządu województwa świętokrzyskiego, Jacek Wołowicz – dyrektor Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Piotr Żołądek – wicewojewoda świętokrzyski, Jacek Kowalczyk – dyrektor Departamentu Promocji, Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego w Kielcach

Głos zabrali kolejno goście.

Życzenia od marszałka Adama Jarubasa odczytał Lech Janiszewski – członek zarządu województwa świętokrzyskiego; było tam dużo ciepłych słów o zaangażowaniu kolejnych pokoleń bibliotekarzy w propagowanie czytelnictwa, o ich otwarciu na zmiany, co trafnie ujął w słowach:

[...] biblioteka płynnie ewoluuje ze zwyczajowo postrzeganego miejsca wypożyczenia książek w nowoczesne centrum informacji.

Kończąc wystąpienie życzył dyrekcji i pracownikom dużo energii do dalszej pracy. Ze swojej strony członek zarządu województwa świętokrzyskiego Lech Janiszewski podkreślił konieczność dostosowania form pracy biblioteki do wymagań obecnych czasów i zapewnił w imieniu samorządu województwa, że będzie wspierać te działania.

Jacek Kowalczyk, dyrektor Departamentu Promocji, Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego w Kielcach stwierdził, że biblioteka jest marką samą w sobie i że jest spokojny o jej przyszłość.

Wicewojewoda Piotr Żołądek nawiązał w swym wystąpieniu do trady-

cyjnych zbiorów bibliotecznych, z nostalgią mówiąc o książce. Zwrócił także uwagę na nowoczesne źródła informacji i technologie, do których stosowania zachęcał bibliotekarzy.

Po tych wypowiedziach – zgodnie z programem uroczystości – głos zabarała kierowniczka Czytelni Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach, długo-

Elżbieta Pietrow-Ślusarczyk prezentuje historię biblioteki

letni pracownik, koleżanka Elżbieta Pietrow-Ślusarczyk, komentując kolejne slajdy multimedialnej prezentacji poświęconej historii biblioteki¹. Z tej relacji wyłonił się obraz niezwykłego rozwoju książki: od dwóch stosów książek po nowoczesny, specjalistyczny księgozbiór.

Kolejnym punktem programu było wystąpienie znamienitego gościa – bibliotekoznawcy, dyrektora Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej – profesora Marcina Drzewieckiego pt. *Rola biblioteki w kształtowaniu kompetencji informacyjnych ludzi młodych*. Profesor zaznaczył we wstępie, że jego artykuł w całości zostanie opublikowany w wydawnictwie PBW, zaś wystąpienie będzie luźną dywagacją na ten temat².

Profesor Marcin Drzewiecki mówi o młodych ludziach urodzonych po 1980 roku, którzy charakteryzują się świetnym przygotowaniem technologicznym, ale nie potrafią oddzielić informacji złej od dobrej. Powołując się na Hannę Batorowską i jej przemyślenia nad kulturą edukacyjną w informacji³, rozróżniał alfabetyzację informatyczną i alfabetyzację informacyjną: nauczyciel informatyki przygotowuje ucznia w zakresie kultury informatycznej, zaś obowiązkiem innych nauczycieli, również nauczycieli-bibliotekarzy, zarówno tych z biblioteki szkolnej jak i pedagogicznej, jest

Wystąpienie prof. Marcina Drzewieckiego

¹ Prezentacja dostępna pod adresem www.pbw.kielce.pl

² Artykuł zamieszczono w niniejszej publikacji.

³ Batorowska H., *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*, Warszawa, Wydawnictwo Stow. Bibliot. Polskich, 2009.

nauczyć ucznia selekcjonowania informacji, a nie przyjmowanie ich bezkrytycznie. Profesor głośno powątpiewał w wiarygodność *Wikipedii* (wykorzystywanej często przez młodzież jako źródło informacji), podkreślając wartość tradycyjnej książki drukowanej. Problemem jest więc obecnie nie dostęp do informacji, ale umiejętność ich krytycznej oceny.

Wykład spotkał się z wielkim zainteresowaniem, co znalazło odbicie w późniejszych wypowiedziach gości.

Krzysztof Tworogowski – dyrektor Wydziału Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miasta w Kielcach, reprezentujący prezydenta Kielc Wojciecha Lubawskiego, przywołał osobiste wspomnienie, jako użytkownika Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej. Korzystał ze zbiorów PBW od okresu studiów w Krakowie i korzysta aż do dzisiaj, popierając to zapamiętanym numerem legitymacji i stwierdził:

[...] jest mi bardzo miło, że nadal jestem członkiem tak wspaniałej rodziny bibliotecznej.

W przeczytanym przez niego liście gratulacyjnym od prezydenta Wojciecha Lubawskiego również zabrzmiały miłe nuty. Zwracając się do dyrekcji, pracowników i czytelników PBW prezydent napisał, że jest to „jedna z najważniejszych księżnic w regionie” i „trudno sobie wyobrazić proces kształcenia bez tej placówki”. Życzył realizacji ciekawych przedsięwzięć.

Adam Jaskóła, naczelnik Wydziału Oświaty Starostwa Powiatowego w Kielcach, złożył życzenia w imieniu starosty i władz powiatu, ale dłużej się zatrzymał na własnych wspomnieniach. Z nutą nostalgii mówił o swoich związkach z biblioteką, takich jak praca w jej murach w ramach Wojewódzkiej Rady Postępu Pedagogicznego, o trudnych czasach lat 70. Wtedy tworzyły się w Kielcach Wyższa Szkoła Inżynierska i Wyższa Szkoła Pedagogiczna, nauczyciele dokształcali się zaocznie, wspomagając się książkami z biblioteki (m.in. pożyczając „na niedzielę”). Wyraził za tę pomoc podziękowanie bibliotekarzom w imieniu swoich emerytowanych koleżanek i kolegów, którzy go do tego upoważnili. Podziękował też za współpracę z bibliotekami szkolnymi.

Potem były miłe słowa od dyrektora Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli Jacka Wołowca, od doktora Grzegorza Świercza w imieniu własnym i postanki świętokrzyskiej Platformy Obywatelskiej Marzeny Okły-Drewnowicz, od wicedyrektor Miejskiej

Biblioteki Publicznej w Kielcach Bożeny Iwan, od wicedyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach Joanny Loeffler-Mazur, która w imieniu dyrektora, pracowników i własnym przeczytała list od dyrektora Henryka Suchojada.

Alojzy Sobura, wicedyrektor Wojewódzkiego Domu Kultury, pogratulował dyrekcji i pracownikom biblioteki z okazji jubileuszu w imieniu własnej dyrekcji i zespołu pracowników. Podziękowania i gratulacje składali także: Maria Skup w imieniu bibliotekarzy zrzeszonych w Towarzystwie Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich, Sławomir Meresiński, dyrektor Wydziału Nadzoru Pedagogicznego Kuratorium Oświaty w Kielcach, w imieniu kurator Małgorzaty Muzoń.

W imieniu prezydenta Ostrowca Świętokrzyskiego Jarosława Wilczyńskiego i wiceprezydenta Jarosława Górczyńskiego, głos zabrali naczelnik Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Urzędu Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, Jan Bernard Malinowski, z zawodu nauczyciel. Życzeniami objął całą bibliotekę z jej filiami, ze szczególnym uwzględnieniem filii w swoim mieście, w urzędzanie której urząd był bardzo zaangażowany.

Szczególnie miłe gratulacje, w imieniu Zarządu Okręgu Świętokrzyskiego Związku Nauczycielstwa Polskiego, złożyła prezes Elżbieta Drogosz, podkreślając, że ten jubileusz jest świętem dla całego środowiska oświatowego, zważywszy na wkład biblioteki w wykształcenie wielu pokoleń nauczycieli i studentów regionu. Dla „naszej biblioteki” ofiarowała kilka egzemplarzy *Słownika nauczycieli tajnego nauczania – uczestników ruchu*

Przemawia Elżbieta Drogosz, prezes Zarządu Okręgu Świętokrzyskiego Związku Nauczycielstwa Polskiego

*oporu 1939-1945 : (woj. kieleckie)*⁴, wydanego przez Wydawnictwo ZNP w 70-lecie powstania Tajnej Organizacji Nauczycielskiej.

Zapanowała miła atmosfera, goście prześcigali się w cytowaniu numerów swoich kart bibliotecznycy, nazywając siebie „kombatanta-

⁴ *Słownik nauczycieli tajnego nauczania – uczestników ruchu oporu 1939-1945: (woj. kieleckie)*, Związek Nauczycielstwa Polskiego. Zarząd Okręgu Świętokrzyskiego w Kielcach, Kielce, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, 2010.

mi” Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej.

W imieniu własnym głos zabrała Agata Kubiak – emerytowana, zasłużona kierowniczka Filii w Skarżysku-Kamiennej, która mówiła o niemałym wkładzie emerytowanych nauczycieli-bibliotekarzy w rozwój biblioteki.

Prezes Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Kielcach – Zyta Trych, szczególnie podkreśliła współpracę z dyrektorem Urszulą Salwą w zakresie promocji świętokrzyskich twórców. Dzięki inspiracji pani dyrektor powstała książka *Lament Smoleńsko-Katyński*⁵ – antologia wierszy inspirowanych tragedią smoleńską.

Po tych wystąpieniach dyrektor Urszula Salwa odczytała przepelnione serdecznością i uznaniem listy gratulacyjne nadesłane przez zaproszonych gości, którzy z różnych powodów nie mogli przybyć osobiście na uroczystość: od prezesa Oddziału Związku Literatów Polskich w Kielcach – Stanisława Nyczaja, od senatora – profesora Stefana Pastuszki, pośta Sławomira Kopycińskiego i pośta Henryka Milcarza.

List wystosował także obecny na spotkaniu dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Kielcach Andrzej Dąbrowski i do niego zwróciła się pani dyrektor z podziękowaniem za współpracę.

Następnym, miłym akcentem uroczystości było wręczanie okolicznościowych dyplomów licznym Przyjaciołom Biblioteki. Dyplomy, pamiątkowe kalendarze i wydaną na tę okoliczność jednodniówkę⁶ wręczała osobiście dyrektor Urszula Salwa, przy wydatnej pomocy Darii Dyktyńskiej.

Po oficjalnej części uroczystości dyrekcja PBW zaprosiła wszystkich na lampkę szampana i tort, a do jego podzielenia zaprosiła pana marszałka. Tort był okazały, równie smaczny jak piękny. Potem można było skosztować wykwinnych potraw, zaserwowanych na gustownie udekorowanych stołach w stylowej sali kominkowej WDK.

Daleko naszym rodzimym bibliotecznym wnętrzom do pałacowych sal Wojewódzkiego Domu Kultury, ale i one mają własnego ducha. Przecież w tym gmachu, w którym mieściła się przez wiele lat jedna z najstarszych szkół średnich w Polsce – na obecnej ulicy Jana Pawła

⁵ *Lament Smoleńsko-Katyński: antologia wierszy o ofiarach katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem*, red. A. Dąbrowski, Kielce – Starachowice, Wydawnictwo „Radostowa”, 2010.

⁶ *65 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach. Jednodniówka okolicznościowa*, 2010 nr 1, Kielce, PBW.

Pierwszy rząd od lewej: Bożena Lewandowska – kierownik Wydziału Informacyjno-Bibliograficznego PBW, Elżbieta Czerwonka – dyrektor SODMiDN w Kielcach, Joanna Loeffler-Mazur – wicedyrektor Biblioteki Głównej UJK w Kielcach; drugi rząd od lewej: Agnieszka Jasińska – bibliotekarka Filii PBW w Busku-Zdroju, Aleksandra Gut – kierowniczką Filii PBW w Busku-Zdroju, Zofia Radziszewska i Zofia Szymanowska – emerytowane bibliotekarki PBW

II 5 – uczyli się: Adolf Dygasiński, Stefan Żeromski, Felicjan Sławoj-Składkowski i wielu innych sławnych ludzi. Tu pracowała pierwsza dyrektorka biblioteki, niezłomna Janina Ciepluchowa (wdowa po nauczycielu-oficerze zamordowanym w Katyniu). „Zdobywała” ten budynek dla potrzeb biblioteki sala po sali, piętro po piętrze niezapomniana dyrektor Maria Furtak. Potem przez lata kierowała nią dyrektor Marta Podgórska i tu od trzech lat energicznie działa obecna dyrektor Urszula Salwa.

W wypowiedziach wielu gości jubileuszowego spotkania czuło się ciepło i przywiązanie do tych murów i ludzi z nim związanych. Wielu z bibliotekarzy już nie żyje albo przeszło na emeryturę. Młodzi przejmują „pałeczkę”, mając do dyspozycji nowe narzędzia i doświadczenie poprzedników. Życzymy im, żeby godnie wypełniali swoją misję i nowe karty historii biblioteki wypełniali swoimi osiągnięciami.

Pisząca te słowa – dinozaur księżnicy – ma swój skromny udział

w jej historii: przez lata studiów w miejscowej Wyższej Szkole Pedagogicznej byłam wiernym jej czytelnikiem. Przesiadywałam w pierwszej czytelni na parterze i w następnej na pierwszym piętrze w sali obecnego informatorium. Po skończeniu studiów podjęłam pracę w Filii PBW w Jędrzejowie, skąd po 10 latach przeszłam do Kielc i tutaj pracuję do dzisiaj.

Nie mogę sobie odmówić przypomnienia w tym miejscu moich „Mistrzów” zawodu: Pana Stefana Barana, Pań: Sabiny Zamory, Krystyny Piskorz, Zofii Korzeńskiej, Gabrieli Siwiec, Zofii Szymanowskiej i wielu, wielu innych, przed którymi z wdzięcznością chylę czoła. Im Wszystkim należą się słowa uznania, bo to Oni budowali wizerunek tej Biblioteki.

Z czułością patrzę na kaligraficzne wpisy „druczkiem bibliotecarskim” w pierwszych księgach inwentarzowych wyłożonych na okolicznościowej wystawie...Taka to historia!

*Edyta Smolińska
Justyna Grosicka
Anna Knajder-Sowa
Magdalena Mularczyk
Dorota Parkita
PBW Kielce*

Relacja z V Forum Młodych Bibliotekarzy

W dniach 9-10 września 2010 r. w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, odbyło się V Forum Młodych Bibliotekarzy, którego motywem przewodnim była: **Jakość bibliotek w naszych rękach**. Organizatorami spotkania były Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Zarząd Główny Okręgu w Lublinie oraz Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Patronat honorowy nad Forum objęli: Genowefa Tokarska – wojewoda lubelski, Krzysztof Grabczuk – marszałek województwa lubelskiego, Adam Wasilewski – prezydent Lublina. Zajęcia prowadzili głównie młodzi bibliotekarze, jak również osoby doświadczone posiadające dorobek naukowy, m.in. w dziedzinie bibliotekoznawstwa.

Każdy uczestnik mógł dobrać tematykę wykładu do własnych zainteresowań lub potrzeb. Organizatorzy zaproponowali również warsztaty zamknięte z ograniczoną liczbą miejsc – na temat sztuki wizażu oraz cyfrowego świata bibliotek.

Warsztaty i wykłady obejmowały następujące bloki tematyczne:

1. Komunikacja interpersonalna w praktyce bibliotecznej.
2. Rozwój zawodowy w bibliotece.
3. Cyfrowy świat.

4. Jak odkryć w sobie piękno – elementy wizażu, stylizacja, analiza kolorystyczna.
5. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych.
6. Budowa wizerunku biblioteki.

Wystąpienie Miroslawa Korbuta – dyrektora Departamentu Kultury, Edukacji i Sportu Urzędu Marszałkowskiego w Lublinie

Gości i uczestników z całej Polski powitali pracownicy WBP: Lidia Głębińska i dr Grzegorz Figiel.

Wystąpienie Zofii Ciurus – dyrektora Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

Oficjalnego otwarcia Forum dokonała Zofia Ciuruś – dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie.

Wykład inauguracyjny prof. dr hab. Anny Giza-Poleszczuk

Wykład inauguracyjny *Potencjał bibliotek publicznych w świetle aktualnych badań* wygłosiła profesor Anna Giza-Poleszczuk z Uniwersytetu Warszawskiego. Omówiła m.in. rolę bibliotek w tworzeniu i rozwoju „kapitału intelektualnego” lokalnych społeczności. Nakreśliła model „idealnej biblioteki”, która powinna łączyć nowoczesność z tradycją, integrować użytkowników (np. kluby seniora, świetlice środowiskowe, kluby filmowe) i być otwarta na zmiany (nowe technologie).

Część wstępną Forum zakończyła prezentacja multimedialna nowej szaty graficznej serwisu internetowego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Redaktor naczelna portalu Wioletta Lipińska prezentując treści zawarte na stronie www.sbp.pl przedstawiła jej rozbudowaną architekturę.

Pierwszy panel zatytułowany **Rozwój zawodowy w bibliotece** poprowadziła Joanna Chapska (WBP Lublin). Referaty zaprezentowali m.in. dr Marzena Cichorzewska (Politechnika Lubelska), Leszek Szafranski (Biblioteka Jagiellońska), prof. dr hab. Maria Juda (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie).

W wykładzie *Zarządzanie nowoczesną biblioteką* uświadomiono słuchaczom, iż podstawą sukcesu każdej organizacji są ludzie. Justyna Stępień przedstawiła *Filozofię KAIZEN w Bibliotece Akademickiej*. „Zmiana na dobre” (która nigdy się nie kończy) jest koncepcją możliwą do zastosowania we wszystkich typach organizacji. To droga do sukcesu, kultura działania – wywodząca się z filozofii japońskiej. W tym panelu poruszone zostały również kwestie *Aktywności młodych pracowników w związkach zawodowych*. Tutaj wywiązała się ciekawa dyskusja na temat przyczyn nie zapisywania się do związków, grupy pracowników w wieku 25-35 lat. Również zagadnienia związane z za-

wodem infobrokera nie pozostały bez echa. Zastanawiano się jaką rolę pełni infobroker oraz jak szeroko jest rozpowszechniony ten zawód w polskim społeczeństwie informacyjnym.

Drugą część tego panelu stanowił wykład prof. dr hab. Marii Judy (UMCS w Lublinie) *Egzamin na dyplomowanego* skierowany do bibliotekarzy bibliotek publicznych i uniwersyteckich. Zainteresowanych zachęcano do składania wniosku o awans oraz przekonywano, że „nie taki diabeł straszny”. Słuchacze uzyskali informacje jak działa komisja kwalifikacyjna, jakie są warunki awansowania, jak dokumentować swoją pracę oraz jakie są warunki zwolnienia z części lub całości egzaminu.

Ciekawą kontynuacją tego tematu był kolejny wykład poprowadzony przez pracownice Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Przekonywały, że wcale nie jest tak łatwo przejść pozytywnie egzamin na dyplomowanego. Wskazywały na wiele niejasności w zapisach prawnych oraz nieaktualność zalecanej literatury. Była więc okazja do uzyskania konkretnych odpowiedzi od prof. Marii Judy – członka komisji egzaminacyjnej.

Równocześnie odbywały się spotkania dotyczące **Komunikacji interpersonalnej w praktyce bibliotecznej**. Wykłady poprowadzili pracownicy bibliotek uniwersyteckich z Torunia, Lublina, Poznania oraz Szczecina. Po części teoretycznej nastąpiły ćwiczenia praktyczne, w ramach których bibliotekarze podzieleni na podgrupy, losowali określony typ czytelnika (np. nieśmiały, agresywny, gaduła...) i musieli się z nim porozumieć. Zajęcia te okazały się bardzo ciekawe i zaangażowały wszystkich uczestników.

W ramach bloku tematycznego – **Cyfrowy świat** przeprowadzono czteroczęściowe warsztaty zamknięte oraz wygłoszono dwa referaty. Podczas pierwszego spotkania Dawid Cichocki z Uniwersytetu Jagiellońskiego przedstawił mnogość i różnorodność sposobów projektowania stron www bibliotek. W problematykę społeczności działających w Internecie, wprowadzili uczestników kolejnych zajęć pracownicy Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Grzegorz Gmiterek i Jarosław Pacek, przedstawili m.in. zagadnienia związane z przyszłością bibliotek, wirtualnym światem, Second Life-m. Zaprezentowali różnice między serwisami internetowymi Web 1.0 i Web 2.0. Zdaniem Grzegorza Gmiterka główną zaletą omawianych serwisów jest ich interakcyjność, czyli możliwość komunikowania się na płaszczyźnie autor serwisu – użytkownicy oraz użytkownik – inni użytkownicy.

W praktyce bibliotecznej komunikowanie się za pomocą serwisów internetowych pozwala czytelnikom np. czynnie uczestniczyć w gromadzeniu zbiorów bibliotecznych (przesyłanie dezyderat) lub wymieniać informacje na temat pracy biblioteki (fora i grupy dyskusyjne). Trzecią część warsztatów stanowił wykład dr Renaty Frączek z Uniwersytetu Śląskiego zatytułowany *Otwartość w nauce i edukacji – wybrane problemy*. Warsztaty zakończyła prelekcja Pawła Górskiego *E-learning w praktyce bibliotecznej*. Przedstawiciel firmy ProgMan Software z Gdyni zaprezentował główne funkcje (obsługa czytelników, gromadzenie i opracowanie zbiorów, informacja bibliograficzna, wydruki) programu Biblioteka.

Na podbudowę teoretyczną **Cyfrowego świata** złożyły się dwa referaty. Pierwszy – *Blogi w bibliotekach* – wygłosiła Joanna Kulik z Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu Wydział Zamiejscowy w Chorzowie. Przedstawiono w nim definicję, historię powstania, typologię i strategię projektowania blogów. W centrum zainteresowania uczestników wykładu znalazł się problem tworzenia i prowadzenia biblioblogów. Joanna Kulik przekonywała, że blogujący bibliotekarz to nowator, który obala stereotypy na temat swego zawodu. To twórca wspólnoty środowiskowej, inicjator i orędownik zmian. Drugi referat – *E-booki w bibliotece* - Katarzyny Regulskiej z Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, dotyczył coraz bardziej popularnej formy prezentowania tekstu w postaci elektronicznej. Prowadząca wykład zwróciła uwagę na szereg problemów, z jakimi spotykają się biblioteki gromadzące i udostępniające dokumenty elektroniczne (dobór pozycji, katalogowanie, digitalizacja, koszty nabycia e-czytników, prawo autorskie). Katarzyna Regulska przytaczając opinie społeczności akademickiej, prezentowała zalety e-booków (np. aktualność informacji, niskie koszty zakupu pozycji, łatwa archiwizacja, coraz większa oferta dostępnych tytułów).

Równocześnie w czytelni naukowej odbywały się warsztaty o sztuce wizażu prowadzone przez Patrycję Sprawkę z Fabryki Metamorfozy w Lublinie. Zainteresowane panie dowiedziały się, m.in. jak ważny jest kolor w kreowaniu własnego wizerunku.

Ostatni wykład zgromadził wiele osób. Dyrektor Narodowego Banku Polskiego, Oddział Okręgowy w Lublinie, Ilona Skibińska-Fabrowska zaprezentowała Portal Edukacji Ekonomicznej www.NBPportal.pl. Uświadomiła słuchaczom, jak myśli ekonomista oraz, że o ekonomii można mówić w prosty i jasny sposób. Wszyscy uczestnicy Forum

otrzymali płytę z prezentacją multimedialną przedstawiającą możliwości stworzonego przez NBP portalu edukacyjnego, który z powodzeniem może służyć do kształcenia uczniów w zakresie ekonomii.

W drugim dniu Forum odbył się panel **Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych**, który zgromadził wielu słuchaczy. Grzegorz Przybek – pracownik Biblioteki Jagiellońskiej, omówił *Mechanizmy wspierające zarządzanie procesem pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych UE*. Zwrócił uwagę na Plan strategiczny rozwoju biblioteki – który jest niezbędny do tego, by określić jakie mamy cele i co chcielibyśmy zmienić w naszych bibliotekach, jakie działania należy podejmować ubiegając się o dofinansowania oraz jakich unikać błędów.

Z przykrością stwierdzamy, że biblioteki publiczne i uniwersyteckie mają większe możliwości uczestniczenia w realizacji różnych projektów, ale równocześnie wiemy, że każda instytucja może się starać o dofinansowanie i nie należy się zrażać odrzuceniem wniosku – zawsze można go poprawić.

Część uczestników Forum skupiła się na **Budowaniu wizerunku biblioteki**. Blok ten podzielony był na dwie części. Pierwszą z nich była *Kultura w budowaniu jakości biblioteki* dr Małgorzaty Pietrzak z Uniwersytetu Warszawskiego.

Kolejne wystąpienie dotyczyło badań marketingowych i poprowadziła je Magdalena Seta z Biblioteki Głównej SGGW w Warszawie. Zaznaczyła, że głównym zadaniem biblioteki jest zaspakajanie potrzeb czy-

Referat „Kultura w budowaniu jakości biblioteki” odczytała Katarzyna Stanek

telnicznych i informacyjnych użytkowników na możliwie najwyższym poziomie. Aby ten poziom uzyskać bibliotekarze powinni wykorzystywać różne narzędzia badawcze, m.in. kwestionariusz ankietowy. Kolejny wykład poprowadziły panie z Książnicy Zamojskiej – Joanna Żuk i Angelika Sarzyńska. Dotyczył on *Kreowania dynamicznego wizerunku biblioteki na przykładzie Książnicy Zamojskiej*. Szczególną uwagę słuchaczy zwróciła działalność placówki promująca czytelnictwo wśród różnych grup czytelników, m.in.: Spotkania Czwartkowe (dla osób niewidzących i słabowidzących), spotkania integracyjne dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, liczne spotkania autorskie oraz Dyskusyjny Klub Książki. Kolejnym tematem w ramach **Budowania wizerunku bibliotek** był *Obraz WBP im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie na łamach prasy w latach 2005-2010*. Wykład poprowadziła dr Agnieszka Prymak-Lewtak.

W następnej prezentacji *Nowoczesne aranżacje biblioteczne...* przedstawiciele REA DESIGN z Wrocławia pokazali w jaki sposób przy niewielkim budżecie, można zmienić oblicze bibliotek gminnych, wiejskich oraz małych filii w miastach. Firma ta specjalizuje się w projektowaniu wnętrz bibliotek. Dla przykładu zaprezentowali zakończone już projekty Biblioteki Publicznej w Zgorzelcu, Biblioteki w Białej Podlaskie i Biblioteki Publicznej w Jarosławiu. Ten ostatni projekt był wyjątkowy ze względu na dużą powierzchnię użytkową placówki (900 m²). Szczególną uwagę zwrócono na elementy wspomagające aranżacje: ciekawe żaluzje, grafikę na ścianach, sufitach, aranżacje z klocków itp. Duże zaskoczenie wzbudził fakt, że projekty i propozycje wystrojów wnętrz na ogół są darmowe.

Wszyscy uczestnicy Forum mieli okazję zwiedzić każdy „zakątek” Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego. Jej pracownicy z chęcią i dużym zaangażowaniem dzielili się swoim doświadczeniem i służyli wszelką pomocą.

Księgarnia mieszcząca się w WBP im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

Pokazali zwiedzającym jak wygląda praca w poszczególnych wydziałach biblioteki oraz mówili o planowanych zmianach w jej funkcjonowaniu. Organizatorzy zaproponowali również udział w wycieczce do Kozłówki oraz zwiedzanie Lublina z przewodnikiem.

Tematyka Forum była dość obszerna, jednak ze względu na poruszone zagadnienia, krąg odbiorców zawęził się do bibliotekarzy bibliotek publicznych i uniwersyteckich. Mamy nadzieję, że organizatorzy i prelegenci kolejnego Forum zwrócą większą uwagę na zagadnienia związane z pracą bibliotekarzy bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Pobyt w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Lublinie był dla nas okazją do nawiązania wielu ciekawych kontaktów, do przemyśleń, a przede wszystkim do wymiany doświadczeń z pracownikami różnego typu bibliotek.

Mamy nadzieję, że kolejne Forum Młodych Bibliotekarzy będzie równie owocne i ciekawe.